

paylaşım

Kartonsan
2017/3

İki kadın karşılıklı Türk kahvesi içiyorlarsa, o fincanlar kapatılır bu memlekette.

Astroloji kitaplarının, web sayfalarının da müdavimleri yine kadınlardır genellikle.

Kadınlar, geleceği erkeklerden daha çok merak eder, çünkü sezgileri ve dürtüleri onları, bu anlamda yetilerini harekete geçirmeleri için zorlar. Kadınların bu yetenekleri Tanrıçaları Sibyl ve Şaman tanrılarından geliyor olmasın sakın? Kadın Kâhinler - Sibyller, bilici olmanın kazandırdığı ayrıcalıklarla toplumun önderleri, yöneticileri konumundaydı.

İstanbul'un kafelerindeki-kahvelerindeki fala meraklı kadınlar da Türk kahvesi içtikten sonra fincanlarını kapatarak Anadolu'daki kâhin kadınsibylleri anıyor, onları günlük yaşam ritüelleri içine sokuyorlar bir bakıma.

Bu topraklar sibyllerin yanı sıra pek çok mirası taşıyor, özellikle İstanbul. Tarihi yarımada da attığınız her adımda Roma ya da Bizans döneminden kalma bir anıt eserle karşılaşsınız. Hastane bahçesinde, gittiğiniz bir kafenin sokağında, parkta her yerde...

İyiliğin de kötülüğün de kaynağı insan, Hollywood bilimkurgu-fantastik filmleri, bunun örnekleriyle dolu. Ya laboratuvarında ürettikleri kötücül bir virüs yayılır veya ürettiği yapay zekâ insanlığın başına bela olur, hiçbiri olmazsa, uzaydan bir yaratık sinsice dünyayı ele geçirmek için bir yolunu bulup gelir, Alien filminde olduğu gibi, insanın bedeninde filizlenip gövdesinden fırlayabilir! Ama insanlık onlarla mücadele eder ve kazanır genellikle, kazanamazsa dünya yok olacağından, Hollywood bir daha nasıl film yapsın, dünyaya satsın, mecbur kazanacak.

Sinemadaki laboratuvar senaryoları hayal, kök hücre çalışmaları ise gerçek. Bilimkurgu hikâyelerini andıran bu çalışmalar, olası hastalıkları önleme, sakatlıklara çare bulmak için her gün yeni gelişmelere kapı arıyor. Ve beraberinde kötüye

kullanım sorularına da... Bu çalışmaların kanlı canlı ürünü tatlı koyun Dolly'i hepimiz biliriz.

Dolly kadar dünyaca ünlü başka bir hayvan daha var; tavşan Peter! Ama o hayal ürünü. Beatrix Potter'in çizdiği, üzerine masallar yazdığı elbiseli tavşanımız Peter, kuşaklar boyu çocuklar tarafından sevildi, yetişkinlerin de sevdiğinden eminiz.

Yine tavşan Peter kadar ünlü bir kahraman daha var, o bir tabloda hayat buldu, bir sanat eseri; adı, Öpücük... Avusturyalı sanatçı Gustave Klimt'in, sıcak sarıları, turuncuları, toprak tonlarını araya altın tozu serpmişçesine yaldızlı mozaik formlarda harmanlayarak yaptığı tablo. Avusturya'ya yolunuz düşerse bu muhteşem tabloyu hemen her yerde kupalarda, kitap ayrıçalarında, takvimlerde ve aklınıza gelen her obje üzerinde görmemiz mümkün.

Son olarak ünlü bir ikimiz var, onlar sinemanın ölümsüz kahramanları; Laurel Hardy. Zıt beden ve karakter yapılarıyla bu ikili, tuhaf girişkenlikleri, saflıkları, şaşkalozlukları ve beceriksizlikleriyle izleyicileri gülmekten kırıp geçirdiler.

Yazımızı bu ikiliyi aynı anda seslendiren, kullandığı aksanlı Türkçe ile onları daha da sevimli ve komik kılan usta dublaj sanatçısı Ferdi Tayfur'u anarak, kullandığı repliklerle bitiriyoruz:

- Paylaşım Dergisini okuyorsunuzdur.
- Bizi okuduğunuz için teşekkür ederiz.

Elvan Arpacık

**İstanbul'daki Roma-Bizans
Anıtlarından Bir Seçki**

2

Alien Serisinin Son Filmi: Covenant

8

Kadın Kâhin Sibyller

14

Beatrix Potter

20

Kök Hücre Mucizesi

26

Gustave Klimt

32

Kısa Bir Mısır Turu

38

Laurel Hardy

44

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A. Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A. Ş. Adına Haluk İlber

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü & Yayın Yönetmeni: Atiye Tuğtekin

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A. Ş.
Prof. Bülent Tarcan Cd. Engin Pak İş Merkezi No: 5 K: 3 Gayrettepe-İstanbul
Tlf: (0212) 273 20 00 Faks: (0212) 273 21 70 www.kartonsan.com.tr

Gezegen Basım: 100.Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 2. Cd. No: 202/A Bağcılar-İstanbul Tlf: (0212) 325 71 25

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Paylaşım Dergisi Kartonsan Sanayi ve Ticaret A. Ş. tarafından ücretsiz yayınlanır. Yazı, resim, ilüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz kullanılamaz.

Baskı Tarihi: Kasım 2017

İstanbul'daki Roma-Bizans Anıtlarından Bir Seçki

Yazı: Ayşe Yetmen

İÖ.330'da İmparator Büyük Konstantinos tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak ilan edilen tarihi yarımada'daki bölgeye, kurucusunun adına binaen Konstantinopolis (Konstantinos'un kenti) denilmiştir. Kız kardeşi Roma gibi yedi tepe üzerine kurulu olan Konstantinopolis, (İstanbul) zamanla büyüyerek Hıristiyanlığın başkenti haline gelmiş; İmparatorluk da ilk yerleşim yerinin ismi olan Byzantion (Bizans) olarak anılmaya başlanmıştır.

Şehir İmparatorların güçleri ölçüsünde inşa edilmiş; saraylar, anıtlar, mega kiliseler, sütunlar, yollar, sarnıçlar ve su kemerleri ile donatılmıştır.

Derginin bana ayrılan bölümünde bunlardan derleyeceğim bir seçki sunmaya çalışacağım. Ne ki, bunlar, daha az bilinen Roma, Bizans eserlerinin arasından olabilecek ancak... Önce saraylar:

Büyük Saray İmparator Konstantinos tarafından, imparatorların ikametgâhı olarak inşa ettirilen Büyük Saray. Denize teraslar halinde iner. Sarayın IV. ve XI. asırlar arasında kullanıldığı sanılmaktadır.

Etrafı surlarla çevrili olan Saray'ın bölümlerinden bazıları: Sarayın ana girişi olan Khalke. Meclis salonu: Konsistorum Mahkeme salonu; Tribunal, İmparator ve ailesinin Hipodrom'daki karşılaşmaları balkonundan seyrettikleri bölüm; Kathisma, İmparatorların aileleri ile birlikte yaşadıkları bölüm, Daphane, Sarayın taht ve tören salonu; Khrysotriklinos ya da Altın Hol

Bukoleon Sarayı: Şimdi, Çatladı Kapı'da ancak kalıntılarını gördüğümüz Saray. Önündeki mermer heykelden dolayı bu adla anılan Saray'ın hemen önünde aynı isimli bir liman vardı.

Blakhernai Sarayı ya da Vlaherna Saray Kompleksi: Saray, Haliç yönüne inen dik yamaç üstündeki teraslara kurulmuştu. Anemas Zindanı ve Tekfur Sarayı bu Saray Kompleksinin birer parçalarıydı. Bu yapı topluluğundan günümüzde tek ayakta kalan Saray'ın pavyonu olan Tekfur Sarayı'dır.

Antiokhos Sarayı: Sultan Ahmet'te Mehmet Akif Ersoy Parkı'nın içinde bulunan Saray, İmparator II. Theodosios'un başmabeyincisi Pers asıllı Propositius Antiokhos tarafından inşa ettirilmiştir. Bölgede yapılan kazılar sonucunda elde edilen kalıntılardan anlaşıldığına göre, Saray'ın V. asrın başlarında yapıldığı anlaşılmaktadır.

Lausos Sarayı: II. Theodosios'un başmabeyincisi Lausos tarafından yaptırılan sarayın günümüzde ancak temel kalıntılarını görebilmekteyiz.

Mangana Sarayı: Adını yakınlardaki Mangana Kulesi'nden alan Saray I. Basileios tarafından inşa ettirilmiştir.

Kiliseler: Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde inşa edilen kiliselerden çoğu fetihten sonra camiye çevrilmiştir bunlardan bazıları:

Konstantinos Lips Manastırı ya da Fenari İsa Camii

Arslanhane Camii: İmparator İoannes I. Tzimiskes tarafından yaptırılan küçük bir kilisenin kalıntıları üzerinde inşa edilen bina. Osmanlı İmparatorluğu devrinde üst katı, nakkaşhane alt katı ise, vahşi hayvan barınağı olarak kullanılmıştır.

Manastır Mescidi ya da Çavuş Paşa Mescidi: İnşa tarihi ve özgün adı konusunda kesin bir bilgi olmayan küçük kilise, fetihten sonra Mustafa Çavuş tarafından Camiye dönüştürülmüştür.

Kyriotissa Meryem Kilisesi ya da Kalenderhane Camii: 1195-1203 yılları arasında inşa edilen kilise, kapalı Yunan Haçı biçimindedir. Vezneciler'deki 16 Mart Şehitleri cad-desinde bulunan Cami'nin kubbesi 16 paye ve pandatifler üstünde yükselmektedir. İstanbul'un fethinden sonra, camiye dönüştürülen bu kilise ve manastır, adını Kalenderi dervişlerinden almıştır.

Havariyyun ya da Kutsal Havariler Kilisesi veya Fatih Camii Kilise, İmparator Konstantinos tarafından kendisi

için mousoleion (kilise mezar) olarak yaptırılmıştı. Kendini 13. Havari olarak gören İmparator, kiliseyi 12 Havariye ithafen inşa ettirmişti. Şimdi Fatih Camiinin yerinde olan bu yapı, fetihten sonra bir müddet Patrikhane olarak kullanıldıysa da zaten harap halde olduğu için, Fatih Sultan Mehmed tarafından yıktırılarak yerine Fatih Camii yaptırılmıştır.

Pantokrator İsa Manastırı ya da Zeyrek Camii: İki kilise ve bir mezar şapelinden oluşan Manastır kompleksi 1118-1136 seneleri arasında yaptırılmıştır. Pantokrator (her şeye hükmeden) İsa'ya adanan ana kilise binası, İmparator II. İoannes Komnenos'un ilk karısı tarafından inşa ettirilmiştir. En zor günlerini Latin istilası sırasında yaşayan Kilise, fetihten sonra, Molla Mehmet Zeyrek tarafından önce medreseye dönüştürülmüş, talebelerinin Fatih Külliyesine taşınmasıyla da cami olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Pantepoptes İsa Kilisesi ya da Eski İmaret Camii: Pantokrator Manastırının yakınında bulunan Kilise, İmparator

Aleksios Komnenos'un annesi tarafından XI. asrın sonlarında inşa ettirilmiştir. Fetihten sonra camiye dönüştürülen kilise, bir müddet Fatih Camii'nin imareti olarak hizmet vermiştir. Bu nedenle adı "Eski İmaret Camii" olmuştur. Bina cami olarak ibadete açık durumdadır.

Sergios ve Bakhos Kilisesi ya da Küçük Ayasofya Camii

Yapı, Cankurtaran ile Kadırga arasında Küçük Ayasofya Caddesindedir. İnsana sonsuzluk hissi veren kubbesiyle ziyaretçisini şaşırtan bina, İmparatoriçe Theodora tarafından inşa ettirilmiştir. Fetihten sonra, Kapağası Hüseyin Ağa tarafından camiye dönüştürülmüştür (1506-1512).

Zeyrek Camii (Pantocrator)

Halen ibadete açık olan bina, tarihsel açıdan bir müze gibidir.

Konstantinos Lips Manastırı ya da Fenari İsa Camii

Bizans döneminde Lykos Deresinin bulunduğu alanda yer alan yapı, şimdi Vatan Caddesinde yol düzeyinin biraz altında kalmıştır. Manastır kompleksi farklı zamanlarda eklenen binalardan oluşmaktadır. Fetihten sonra Fenari Ailesi mensubu Alaeddin Ali tarafından camiye dönüştürülerek Fenari İsa Camii olarak anılır olmuştur.

Theotokos Pammakaristos Manastırı ya da Fethiye Camii

İbadete açık olan yapı, Fatih İlçesinin Fethiye Mahallesi'ndedir. Manastır üç bölümden oluşmaktadır. Ana kilise Aleksios I. Komnenos'un erkek kardeşi Adrianos İoannes ile karısı Anna Dukaina tarafından yaptırılan Manastır, dehlizli plan biçimindedir. Manastır, fetihten sonra 16. asra kadar Patrikhane olarak kullanılmıştır. Gürcistan ve Azerbaycan'ın alınmasından sonra III. Murat Han tarafından camiye dönüştürülen yapıya, fetihlere ithafen "Fethiye" adı verilmiştir.

Kilise Camii Vefa Bozacısının yakınında olan yapının, Komnenos hanedanlığı sırasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Özgün adı bilinmemekle beraber Azize Theodore olduğu sanılmaktadır. Kilise'nin planı Kapalı Yunan Haçı tipindedir. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed'in Lalası Molla Gürani tarafından camiye dönüştürülen yapıya sonradan eklenen minare binanın mimari bütünlüğüyle uyum içindedir.

Aziz Georgios Manastırı

Sarayburnu, Mangan'daki Kilise. Konstantinos IX. Monomakhos tarafından yaptırılmıştır. Manastır fetihten sonra, bir müddet dervişlerin tekkesi olarak kullanılmıştır.

Azize Theodosia Kilisesi ya da Gül Camii

Ayvansaray'dan Haliç yönüne doğru ilerlerken, Bizans döneminde Petrion (Kaya) denilen alanda Gül Camii /Azize Theodosia Kilisesiyle karşılaşırız. Kilisenin adı, ikonoklast sırasında (Tasvir kırılcılık) Büyük Saray'ın Khalke kapısındaki İsa tasvirinin indirilmesini önlemek için ölen ve Azize katına çıkartılan Theodosia'nın adına atfen verilmiştir.

Fetihten sonra camiye dönüştürülen yapının adına neden "Gül" denildiğine gelince, rivayet şöyledir: Şehrin zaptından bir gün önce İmparatorla birlikte yapılan ayin nedeniyle halk bu kiliseyi güllerle donatmış, ertesi gün, kiliseye girenler her tarafı güllerle bezenmiş görünce buraya "Gül" adını uygun görmüşlerdir.

Hipodrom

Sosyal Yapılar:

Hipodrom Sultanahmet'te tarihsel öneme haiz ve günümüzde At Meydanı olarak bilinen alan. Hipodrom

'un Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından başlatılan ilk inşaatı yarım kalmıştır. Yapı, takriben 115 sene sonra Büyük Konstantinos zamanında tamamlanmıştır. Hipodrom'un siyasal yaşamda çok önemli yeri vardı. Tah-ta çıkma ve İmparatorluğun önemli törenleri burada gerçekleştirilirdi. Bizans tarihinin en önemli ayaklanması 'Nika İsyanı' da komutan Belisarius tarafından bu alanda bastırılmıştı.

Augusteion'daki (Ayasofya Meydanı) Senato Binası Patrik İoannes Khrisostomas ile İmparatoriçe Eudoksia arasındaki mücadele sonucunda Patriğin sürgüne gönderilmesiyle baş gösteren ayaklanmada yakılan Senato Binası. Yeri tam olarak bilinmemektedir. Yapı, İmparator Büyük Konstantinos döneminde inşa ettirilmiştir.

Sampson Hastanesi Adını, binayı yaptıran hayırseverden alan hastane. Yapıdan günümüzde Aya İrini Kilise 'sinin hemen yakınındaki kalıntılar kalmıştır. Burası, hastaların tedavi gördüğü ve yanı sıra yoksulların da barındırıldığı bir yerdi.

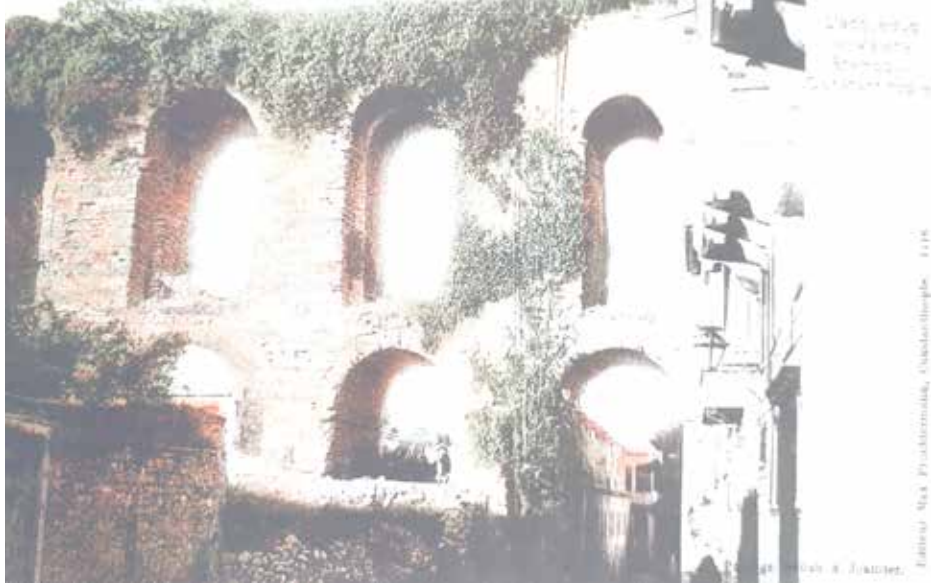
Sarnıçlar ve Su Kemerleri:

Valens ya da Bozdoğan Kemer İmparator Valens tarafından yaptırılan kemer, I. Theodosios döneminde kentin dışındaki kaynaklara bağlanmıştır. Kente su sağlayan şebekenin önemli bir parçası olarak, 1500 yılı aşkın bir süre İstanbul'un su gereksinimini karşılayan kemer, yapıldığında takriben 1000 metre uzunluğundaydı. Kemerin günümüzde yaklaşık 627 metresi ayakta kalmıştır. Geç Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde kentin su gereksimine cevap veren en eski su kemeridir.

Bazilika ya da Yere Batan Sarnıcı İmparator I. İustinianos tarafından saraya su sağlamak için yaptırılan su sarnıcı. İçinde 3339 sütun bulunan sarnıç, 9800 metrekarelik bir

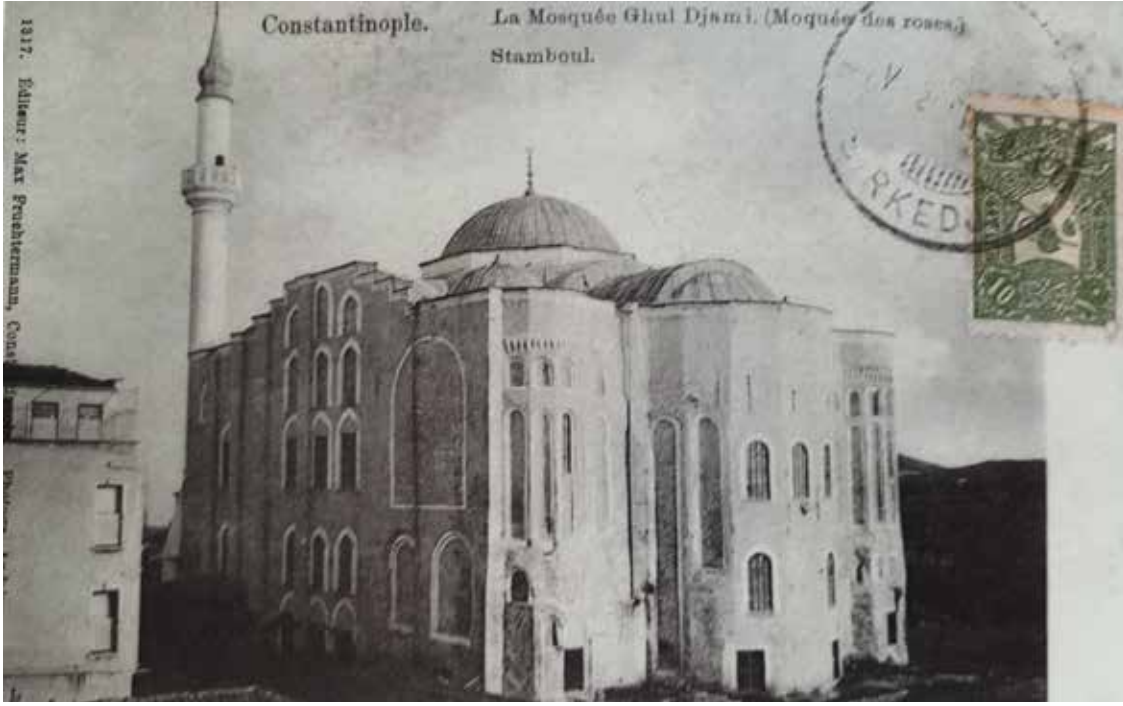

Valens ya da Bozdoğan Kemer

alanı kaplar. 9 metre yükseklikteki sütunlar İon ve Korinthos tarzındadır. Bunların yanı sıra, az da olsa işlenmeden yarım bırakılmış dor üslubunda başlıklara da rastlanır. Sarnıcın 2 sütununa kaide olsun diye yapılan 2 medusa başı Roma dönemi heykelticilik sanatının en seçkin örneklerindedir. 1985 yılında restorasyona alınan sarnıç 1987'de ziyarete açılmıştır.

Pulkheria Sarnıcı Bir yer altı sarnıcı olan Pulkheria'nın yapım yılı olarak V. asır tarihlenebilmektedir. Banisinin de İmparatoriçe Pulkheria olduğu sanılmaktadır. Zeukippos Hamamı Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından tanrı Zeus ve Trakyalı süvari tanrı Hippos'a armağan olarak yaptırılmıştır (196). Hamam kentin başkent yapılmasıyla Büyük Konstantinos tarafından heykellerle donatılmıştır.

Gül Camii

Ayasofya ile Sultanahmet Cami arasındaki parkta inşa edilmiş olan hamamın kalıntıları 1927-28 yılları arasında yapılan bir kazıda ortaya çıkmışsa da zarar görmesinler diye üstü kapatılmıştır.

Sütunlar:

Arkadios Sütunu ya da Avrat Taşı Bizans tarihçilerine göre, sütun, İmparator Arkadios'un zaferlerini taçlandırmak için yapılmıştır. İmparatorun döneminde tamamlanamayan sütun, oğlu II. Theodosios (408-450) tarafından tamamlanmıştır.

Gotlar Sütunu Roma döneminden günümüze kadar gelen en eski eserdir. 15 metre boyunda monolit mermerden yapılmış sütunun başı korinthos tarzında kartal arması ile süslüdür. Gülhane Parkının Sarayburnu girişindedir.

Yollar ve Meydanlar

Bizans döneminde kentin yolları ve yolların üzerine yapılmış meydanlar vardı. Bunlardan en önemlisi Mese Yolu'dur. Yerebatan Sarnıcının yakınında Milion'dan başlayıp Çemberlitaş'a kadar uzanır. Seferden dönen Bizans imparatorları Altın kapıdan merasimle geçerek, Mese Yolundan Ayasofya'ya ulaşırlardı.

Miliarium Aureum ya da Milion Taşı Milion Taşı, "tüm yollar Roma'ya çıkar" sözünün de kaynağıdır. Konstanti-

nopolis kurulurken burası dünya üstündeki tüm Roma yollarının başlangıcı (sıfır noktası) olarak kabul edilmiştir. Ayasofya'dan Beyazıt'a giden yolun sağında, tam köşede yer alır. Hemen hemen tüm tarihçiler bu taşı, İmparator Konstantinos'un, "dünya merkezi alameti" olarak diktiği konusunda hemfikirdir.

Augusteion Meydanı ya da Ayasofya Meydanı Ayasofya'nın önündeki geniş meydandır. Meydan adını, İmparator Konstantinos'un annesi Helena Augusta'dan almıştır.

Konstantinos Forumu ve Sütunu Forum Çemberlitaş'tadır. İmparator Konstantinos tarafından Septimus Severus Portiki'nin bittiği yerde yaptırılmıştır. Forumun ortasında yine imparatorun adını taşıyan sütun bulunur (Çemberlitaş). Bu Sütunun Bizans Hanedanlarını kötülük ve hastalıklardan koruduğuna inanılırdı.

Forum Bovis ya da Aksaray Meydanı Forum adını, Bergama'dan getirilen bronzdan yapılmış boğa şeklindeki fırından almıştır. Bu fırında suçlular yakılırmış: İkona kırıcılık döneminde ikona severler, Hristiyanlığa geçiş döneminde de bu dini kabul edenler Bovis fırınında yakılmıştır.

Not: Yazı İstanbul Kitapçısı; Kültür A.Ş., İstanbul'un 100 Bizans, Roma Eseri kitabından ve internetten çeşitli kaynaklardan Yararlanılmıştır.

Alien Serisinin Son Filmii

COVENANT

Yapay Zekânın Ölümcül Şafağı

Yazı: Sadık Yemni

Haziran 1979 – Amsterdam Alien'ı Ağırılıyor

1979 yılının yazıydı. Ridley Scott'un yönettiğı Alien – Yaratık filmi Haziran sonunda bir perşembe günü ilk kez gösterime girecekti. O sırada demiryollarında çalışıyordum. O gün gececiye dim. Vardiya 23.00'te başlıyordu. Birkaç gün sabredemedim ve 18.45 seansına şehir merkezindeki Cineac Damrak sinemasına gittim. Film üzerimde inanılmaz derecede etkili olmuştu. Sabaha kadar bir ayağı m arzda, bir ayağı m uzayda çalıştım. Neredeyse tam 38 yıl sonra 12 Mayıs 2017'de İzmir'de dizinin altıncı filmi olan Covenant'ı ilk gösterime girdiğı gün izledim. Arada kalan dört film için de Amsterdam'da aynı şeyi yapmıştım. Geleneğı bozmadım.

Uzayda Çığlığınızı Kimse Duymaz!

In Space No One Hear You Scream – Filmin orijinal afişlerinde bu sözcükler yazılıydı. 4,2 milyon dolarlık mütevazı bütçeye yapılan filmin başlangıç öyküsünü Dan O'Bannon yazmıştı. İlk adı Star Beast yani Yıldız Canavarı'ydı. Uzay Yolu ve Teksas Katliamı - Teksas Chainsaw Massacre karışımı bir film olacaktı bu. Yani kâinatın ücra bir köşesinde seyreden bir uzay gemisinde vahşi ve zeki bir yaratık içeride hapis olan astronotları teker teker avlayacaktı. Formüle son filmde katil maktüllerin içerisinde gizli esprisi de katılınca biraz Agatha Christie'nin en ünlü kitabı olan On Küçük Zenci'yi de andırmaya başladı. Gerçekten de çığlığınızı kimsenin duyamayacağı bir yerdesiniz ve aldedilmesi müthiş zor bir yaratığın nefesi ensenizde.

Kimsenin böyle bir filmde pek beklentisi yoktu, ama film dünya çapında bir olay oldu, hızla kültleşti, milyonlarca Alien fanatığı yarattı. Arkasından çok daha büyük bütçelerle Yaratığın Dönüşü - Aliens, Yaratık 3 - Alien 3 ve Diriliş – Resurrection filmleri çekildi. Alien meraklıları

darılmasın Alien vs Predator'ı seriden saymıyorum. Sadece filmlerle kalmadı çizgi romanlar, oyuncaklar ve daha bir çok yan ürünle endüstri haline gelerek filmin ortaya çıkmasında katkısı olanları zengin etti.

Alien Cazibesinin Sırrı

Filmi böylesine fenomen haline getiren saik neydi? Kanı asitli, silikon bazlı bir yaratık hiçbir tuzaktan aşırı etkilenmeyerek etten kemikten astronotları teker teker avlayıp öldürüyor. Konu bundan ibaret. Yönetmen Ridley Scott o zamana kadar tek bir sinema filmi çekmiş. Filmde rol alan oyunculara bakalım: Kripto androidi canlandıran Ian Holm dar bütçeli bir filmde Napoleon'u oynamıştı. Tom Skerritt'i şerif rollerinden, John Hurt'ü Gece Yarısı Ekspresi - Midnight Express filminden, Harry Dean Stanton'ı Bozgun - The Missouri Breaks'ten, Yaphet Kotto'yu bir James Bond filminden, Veronica Cartwright'ı Kuşlar - The Birds, Beden Kemiricilerinin İstilasası - Invasion of the Body Snatchers filmlerindeki rolünden hatırlıyorduk. Hiçbiri tanınmış oyuncu değildi. Hele baş rol oyuncusu Ellen Ripley'i canlandıran Sigourney Weaver bir tiyatrocuydu ve bu rolü biraz da boyu sayesinde kapmıştı.

Larva Projeji Kurtarıyor

Gelelim O'Bannon öyküsüne: Yıl 2122. Altı astronottan oluşan mürettebatıyla uzayda yol alan bir yük gemisi olan Nostromo araştırma yapmak için bir asteroide iner. Burada gemiye girmeyi başaran bir yaratık yolculuğun geri kalan bölümünde personele terör estirecekti. Öykü yeterince muhkem değildi ve tekdüzeydi. Yaratığın gemiye girebilmesi için akla uygun bir yol bulunamamıştı. O'Bannon'ın yardımına arkadaşı Ronald Shusset yetişti ve ona yaratığın larva olarak astronotlardan birinin içine girmesi fikrini verdi. Bu küçük gibi görünen, ama müthiş olan fikir Alien efsanesinin

oluşumunda çok önemli bir rol üstlendi. Şans perilerinin bir kıyağıydı adeta. Çünkü yapımcı firmayı ikna eden en önemli şey bu larvanın geliştikten sonra barınak olarak kullandığı insanın göğsünü parçalayarak çıkacağı sahne olmuştu. Öyküde Nostromo gemisinde altı erkek astronot vardı. Ekibe katılan senaristler öyküyü değiştirerek astronotlardan birini android, diğerini kadın yapmaya karar verdi. Bu kadınlardan biri Alien filminin ve gelecekteki üç ardılının ana karakteri olacaktı. Ripley isimli bu karakteri canlandıracak kişi ise genç tiyatrocusu Sigourney Weaver olacaktı.

Boy Önemli

Alien filmlerinde baş kadın oyuncu için boy önemliydi. Dünyayı kurtaran, o güçlü yaratığı alteden kadın tipi için uzun boy şarttı. Sigourney Weaver 1.80 m, son film olan Yaratık - Covenant'taki Katherine Waterston ise 1.82 boyunda. 2012'de yapılan Prometheus filmindeki baş kadın oyuncu Noomi Rapace 1.63 boyuyla bir istisnaydı, ama Ejderha Dövmeli Kız filmleriyle boylu poslu erkeklere kök söktürerek dünya çapında bir üne kavuştuğu için bu özelliği bir sorun olmadı.

Alien filmlerinde baş kadın oyuncu için boy önemliydi. Dünyayı kurtaran, o güçlü yaratığı alteden kadın tipi için uzun boy şarttı. Sigourney Weaver 1.80 m, son film olan Yaratık - Covenant'taki Katherine Waterston ise 1.82 boyunda.

Cazibenin Adım Adım İnşası

O dönemde çok başarı kazanan Star Wars filmi nedeniyle film stüdyoları uzayda geçen öykülere ilgi gösteriyordu. Bu da Alien hikâyesinin ilgi görmesi için artı puan oldu. Senaryo hazır olunca yönetmen aranmaya başladı. Senaryoda imzası olan Walter Hill ilk adaydı, ama nedense vazgeçti. Bu filmin Walter Hill versiyonunu seyretmek için neler vermezdim şimdi. Edgar Allan Poe öykülerini filmleştiren korku filmleri ustası Roger Gorman'ın adı da geçti, ama yapımcılar filmin ucuz bütçeli görünmesini istemiyorlardı. B-kategori filmlerinin kült yönetmenine direksiyonu teslim etmediler. Dan O'Bannon filmi kendi yönetmek istedi, ama yapımcılar izin vermeyerek çok doğru bir karar aldılar. Ardından Ridley Scott adı gündeme geldi. Scott o sıralarda Cannes'te gösterilen ilk filmi Düello - The Duellists ile ilgi çekmişti. Bunun dışında binlerce reklam filmine imza atmış bir yetenektir.

Necronomicon Yaratığın Tipini Belirliyor

Scott en yeni senaryoyu okurken kafasında bazı sahneler canlandı ve sahne çizimleriyle öyküyü oluşturmaya başladı. Kendisi bir Stanley Kubrick hayranıydı. 2001 Uzay Macerası - 2001 Space Odyssey filmine benzer gerçekçi bir atmosfer yaratacağı. Tek sorun yaratığın tipiydi. Nasıl bir tip en etkili sonucu yaratacağı? Scott bunu düşünürken Dan O'Bannon İsviçreli çizimci Hans Rudi Giger'ın Necronomicon albümünü getirdi. Genç yönetmen çizimleri görür görmez aradığı şeyi bulduğunu anladı. Alien filmi için ünlü ve unutulmaz kılacak bir adım daha atılmıştı. Şans perileri bu filmi destekliyordu. Yaratık Giger'a emanet edilmişti. Son olarak geminin içi, dışı, indikleri gezegeni tasarlanması işi daha önce Star Wars dizisinin dördüncü filminde tasarımcı olarak çalışmış olan Ron Cobb'a verildi.

Bebek yaratığın göğüsü yırtarak çıkışı sahnesinin çekilme anına kadar bu yaratık oyuncuların gizlendi. Göğüsü yırtarak çıkacağı anlatılmadı. Bu yüzden o unutulmaz sahnede oyuncuların yüzünde beliren şok ifadeleri son derece gerçekçi oldu. İzleyici için de aynı teknik kullanıldı. Afişlerde yaratık resmi kullanılmadı. Film boyunca da yaratığın tam olarak neye benzediği ancak gerilimin en yüksek noktaya çıktığı anda gösterildi.

Alien Kültü

Alien filmi seyirci üstünde inanılmaz bir etki yarattı. Sinematografik başarı ve yaratık tasarımının mükemmelliği öyküyü aşmıştı. Öykü vasattı, ama yaratığın doğal döngüsü iyi bir buluştu. Alien bilimkurgu ve korku türünü birleştirip, ikisinin de en uç noktasını yakalayabilmişti. Seyreden herkes filmde bir yaratıktan öte şeyler gördü. Yaratığın gemiye larva şeklinde girişi, göğüsten beklenmedik bir şekilde deriyi eti yararak çıkması, yaratığın mükemmel dizaynı, Cobb süper gemi ve gezegen dizaynı, oyuncu seçimindeki isabetlilik ve de Ridley Scott'un harika yönetmenliği bu süper sonucu meydana getirmişti.

Aliens

Alien filmi 2122 yılında geçiyordu. Serinin ikinci filmi olan Aliens'ı 1984 yılında çektiği Terminatör filmiyle dünya çapında ünlü olan büyük yönetmen James Cameron çekti. Cameron öyküye yapımcıların arzusu nedeniyle askeri unsurlar ekledi. Öykü yaratık açısından daha bir meydan okuyucu olmuştu, Cameron'un sinematografik başarısı bunu kat kat geçti. Olay birinciden 57 yıl sonra 2179'da geçiyordu. Filmde Ripley yanında silahlı askerlerle yaratığın ilk kez görüldüğü gezegene gidiyor ve yaratıklarla kıyasıya mücadeleye giriyordu. Sonuç muhteşemdi. Aliens unutulmaz bir bilimkurgu, aksiyon ve korku filmiydi. Yekpare bir uzay macerasıydı. Bu filmi izlediğim Terminatör filmlerinden tanıdığım

yönetmenin sahne kurma becerisine ve sinematografik anlatımındaki benzersizliğe hayran olmuştum.

Alien 3

Alien 3 ittifakla serinin en zayıf filmi kabul ediliyor. Yapımcı ve dağıtımçı senaryoyu beğenmemişti. Zor Ölüm 2 - Die Hard 2, Elm Sokağında Kâbus - A Nightmare on Elm Street 4 filmlerinin yönetmeni Renny Harlin bir yıllık hazırlıktan sonra projeden vazgeçtiğini söylemişti. Yıl 1992'ydi. İlk iki Alien filminin ünü hâlâ sürüyordu. Sonunda yapımcı firma yönetmenliği müzik klipi yönetmeni olan David Fincher'e verdi. Sonraki yıllarda Dövüş Kulübü - Fight Club ve Yedi - Seven cinsinden kült filmlere imzasını atacak olan Fincher elverişsiz şartlarda umulandan daha iyi bir iş çıkardı, ama film Alien efsanesine pek bir şey katmadı. Filmde yirmi beş kişilik nüfusu mahkûmlardan oluşan bir gezegene düşen Ripley, eski bir fabrikayı andıran mekânda silahlı olmayan mahkûmlarla yaratığı alt etmeye çalışacaktır. Filmdeki takvime göre yıl ikinci filmle aynıydı. 2179'du.

Dördüncü Alien - Diriliş

Serinin dördüncü filmi Alien Resurrection'da yönetmen Şarküteri - Delicatessen, Kayıp Çocuklar Şehri - The City of Lost Children filmlerinden tanıdığımız Jan Pierre

Jeunnet'ydi. Fransızların egzantrik yönetmeni Jeunnet birçok yeniliğe imza atarak farklılaşmaya çalıştı. 1997 yılının ilgi çeken filmlerinden biri oldu ama ilk iki filme yetişemeyen bir performans sergilenmişti.

Aradan 200 yıl geçmiştir. 2379 yılındayız. Alien 3'te ölen Ripley, bu bölümde klonlanarak hayata döndürülüyordu. Yaratıkla etkileşime girdiği için üstün güçler kazanan Ripley, laboratuvar vazifesi gören bir uzay gemisinde bir grup korsanla birlikte yaratıklara karşı ölüm kalım mücadelesi veriyordu.

Aslında şunu da belirtmek istiyorum. Birinci ve ikinci filmlerde sinematografik üst düzey, mükemmel dizayn ve iyi oyunculuk bu tür bir öyküye verebileceği en üst performansı sunmuştu. Geçen zamanda film tekniğinin çok gelişmesine rağmen astronot avlayan yaratık öyküsü geliştirilmedikçe artık daha iyi bir film çıkamazdı. Ridley Scott bunu 5. ve 6. Filmlerde yapmayı deneyecek ve özellikle Prometheus'ta başarı kazanacaktı.

Prometheus

Prometheus, Alien serisinin beşinci filmi. The USS Prometheus adlı gemi 2091 yılında yola çıkar ve 2094 yılında hedefi olan LV-223 adlı aya iniş yapar. Tarihlerden

anlaşıldığı üzere bu film ilk dört filmin yaşandığı zamanlardan önce geçmektedir. İlk dört filmin kadın kahramanı Ellen Ripley 2092 doğumludur örneğin. Filmin kadın kahramanı Elisabeth Shaw (Noomi Rapace) ve partneri Charles Holloway İskoçya'da bir mağarada 35 bin yıl önce çizilmiş bir yıldız haritası keşfeder. Bu haritaların benzeri bütün kültürlerde mevcuttur. Bu haritada işaret edilen yer sözümona tanrıların, kendi genetiğini yeryüzü sularına karıştırarak Homosapiens'n ortaya çıkmasına katkı sağlamış olduğu tahmin edilen kimselerin ikamet yeri olduğu düşünülmektedir.

Yolculuğu finanse eden milyarder Peter Weyland iyice yaşlanmış bir durumda bu maceraya katılmıştır. Amacı tanrılar, namı diğer mühendisler dediği kimselerden ölümsüzlüğün sırrını öğrenmektir. Astronotlar indikleri gezegende araştırma yaparken bir seri sorunla karşılaşır. Homo Sapiens'in oluşmasına katkıda bulunmuş devimsi yaratıklardan biri Peter Weyland'a iğrenç bir böcek gibi muamele ederek merakını giderir. Peter Weiland'ı bir vuruşta ölümcül yaralar. Android David'in de kafasını koparır. Bunun ardından arzı endam eyleyen klasik Alien yaratığı dev yapılı mühendis de dahil herkesi öldürür. Geriye Elisabeth Shaw ve kendini onaran android David kalır. Onlar filmin sonunda bir gemiyle mühendislerin yaşadığı gezegene doğru yola çıkarlar.

Arkalarında bir demet soru işareti kalmıştır. Şu anda çok konuşulan Avatar Projesi, bilinci harddiske indirmek çabaları, yarı makine insanlar 2094 yılında tuhaf bir şekilde mevcut değil. Ayrıca kimse Google'dan söz etmiyor! Anlı şanlı Homo Deus nerede? Peter Weyland'ın 2023'te yaptığı konuşma ve dev yapılı mühendisle icra ettiği diyalogun filme dahil edilmemesi de bunlardan biridir. Filmden çıkartılan sahneye bir göz atarak bu soruların arkasından el sallayalım.

Peter Weyland Ölmek İstemiyor

Android David Peter Weyland'ın sözlerini dev mühendise tercüme eder.

David, "O ölmek istemiyor. Senin, tanrıların kendisine yardım edeceğini düşünüyor."

Mühendis, "Daha fazla hayatı hak edecek nesi var? Onu yücelten şey ne?"

Peter Weyland David'i gösterir. "Şirketim bu adamı yarattı. Onu suretimden yarattım. Mükemmel olması için. Asla başarısız olmaması için. Bunu hakediyorum. Çünkü sen ve ben üstünüz. Biz yaratıcıyız. Biz tanrılarız. Tanrılar asla ölmez."

Mühendis David'in kafasını kopartır. Çok yaşlı olan Weyland'ı da yere fırlatır. Ölmek üzere olan Weyland, "Onlardan öğrenecek bir şey yok." der.

David'in kafası kopmasına rağmen bilinci yerindedir. Ona hak verir ve "Biliyorum." der ve ekler. "İyi yolculuklar."

Altıncı Alien: Covenant-Antlaşma

Yıl 2104. Uzayın soğuk karanlığında Origae-6'ya giden bir gemide maruz kaldığı uzay fırtınası nedeniyle arıza belirir. Gemide mürettebata ek olarak kolonistler ve büyük miktarda embriyo bulunmaktadır. Kapsül içinde uyku modunda olan astronotlar uyanırlar.

Bir yerden gelen sinyal vardır bu arada. Sinyal tek güneşli beş gezegenli bir sistemden geliyordu. Dördüncü gezegen yerçekimi, atmosferindeki oksijen miktarı ve basınç yönünden dünyadan farksızdır. Kimse o arızadan sonra yeniden uyku tüplerine girmeyi istemiyordu. Walter adlı androidin tavsiyesine uyarak yakınlardaki bir güneş sistemine gitmeye karar verirler.

İnen öncülerin sonu parlak olmaz. Minik organizmalar astronotlardan birinin kulağından vücuduna girer. İçinde hızla serpilir ve iniş aracının karantina bölümünde sırtını

yararak dışarı çıkar. Diğerleri de gezene iniş yapar. Prometheus filminden tanıdığımız David gelip onları alır ve mabed benzeri korunaklı bir yere götürür.

İki Android: David ve Walter

Filmin başında David'i ve Peter Weyland'ın diyaloguna tanık oluruz. Buradan da hareketle androidin tanrı gibi yaratmak isteğinde olduğunu görürüz. Nitekim Michael Fassbender'in canlandığı iki android Walter ve David karşı karşıya geldiklerinde David çeşitli canlılar yaratmak isteyen bir tasarımcı olmak istediğini insanların ve mühendislerin onun dünyasında yeri olmadığını açıkça söyler. Walter daha yeni modeldir. Daha insancıdır. Bunu reddeder. İki android ölümüne kapışırlar. Daniels,

mücadeleyi kazanan Walter ile birlikte gemiye biner. Bir yaratık musallat olur. Onsuz olmaz malum., Bu final heyecan dozu için kaçınılmazdır. Kahraman kadın yaratığı alteder. Ana gemi tekrar yola koyulur. Daniels kaptandır artık.

Sağ kalan iki astronot Tee ve Daniels uzay uykusu kapsülüne girerler. Tee uyur. Daniels son anda Walter'ın aslında David olduğunu anlar. Walter'ın yüzündeki deriyi kullanarak kadını yanıltmıştır. Daniels panikler, ama çok geçtir. Uyum kalır.

David dolaplardaki bir sürü embriyonun yanına canavar embriyolarını da koyar. Artık bütün kontrol David'in elindedir. Yapay zekânın ölümcül şafağı sökmektedir. David yeni bir gezegende daha kendi istediği türleri yaratacaktır. Artık o tescilli bir yaratıcıdır!

Sondan Bir Önceki Söz

Covenant, insan tarafından insan suretinde imal edilmiş olan David ile Walter mücadelesiyle alışlagelmiş öykünün dışına çıkar. Buna standart yaratık-astronot çatışması eklenince film gitmeli gelmeli olmuş. IMDb'de puanı 6,6. Bundan fazla etmez. Yedinci Alien muhtemelen 2019 yılında, birinciden tam tamına 40 yıl sonra seriye son noktayı koyacak. Walter'ın daha yeni model olduğu için David'i şaşırtmaya devam edeceğini tahmin ediyorum. Bakalım Daniels bu defa sadece haşin yaratıkları değil, onların efendisi David'i de yenmeyi başarabilecek mi? Kırk yılın ardından gelen finale böyle bir icraat pek yaraşır.

Kadın Kâhinler Sibyller

Yazı: Sevil Çonka

Bugün İtalya'nın başkenti Roma'nın 30 km. kuzeydoğusunda bulunan Tivoli kasabasına imparator Hadrian'ın sarayını gezmek için gidildiğinde akropolun yıkıntıları arasında Sibyl tapınağı olarak adlandırılan dikdörtgen planlı bir yapıya rastlanılır. MÖ. 2. yüzyıla tarihlenen tapı

nak Aniene şelalelerinin eskiden akmış olduğu yamacın tepesinde Vesta tapınağının yanında yer almaktadır.

Roma şehrinin koruyucu tanrıçası Vesta ile aynı yerde bulunan bu kutsal yapının adandığı Sibyl kimi simgelemektedir? Sibyl isimi ve betimlemelerine Roma'da Papalık

Dikdörtgen Planlı Sibyl Tapınağı Tivoli Roma

Üstte: Vatikan, Sistine Şapeli Delphi'li Sibyl
Sol: Siena, Duomo Phrygia'lı Sibyl

sarayı içinde bulunan Sistine Şapeli'nin tavanında yer alan Eski Ahit sahnelerinde de rastlanılmaktadır. 15. yüzyılın dahi sanatçılarından Michelangelo Papa IV. Sixtus için yaptırılan şapelin tavanına İsa Peygamberin gelişini temsil eden 12 peygamber resmetmiştir ve bunlardan beş tanesi Sibyl olarak çağrılan beş kadın kâhindir. Sistine şapelinin yanı sıra Sibyllerin görüldüğü önemli yapılardan bir diğeri ise Siena'da bulunan Duomo katedralinin mozaik döşenmiş zeminidir. Peki, Rönesans çağında Michelangelo ve onun gibi diğer hümanist sanatçıların resim ve heykellerini yaparak tarih sahnesine tekrar çıkarttıkları bu kadın kâhinler gerçekte kimlerdi?

Romalı yazar Plutarch'a göre Sibyl isminden ilk defa MÖ. 6. yüzyılda Efes'te yaşamış olan filozof Herakleitos bahsetmiştir. Herakleitos Sibyllerin ilahi ilhama sahip olduklarını ve anlattıkları kehanetlerin bin yıla ulaştığından söz etmektedir. Lidya'lı gezgin ve coğrafyacı Pausanias'a göre ise Sibyl kehanette bulunan ilk kadındır. Kitabında

Delphi'li Sibyl'dan söz eden gezgin, Sibyl'ın yerin üzerinde yükselen bir kayanın üzerinde ayakta durarak ilahiler söylediğinden bahseder. Aslında Sibyl (sibylla) ismi kendi kişiliğinden daha çok bir kahinler grubunu nitelendirir ve eski çağ yazarları onları yaşadıkları yerlerin isimleriyle bireyleştirerek ayırt etmektedirler. Örneğin, erken Hıristyanlık döneminin düşünürlerinden ve söylevcilerinden biri olan Lactanius (MS. 3. yüzyıl) on Sibyl ismi olduğundan söz eder ve bu kadın kahinleri yaşadıkları yerlere göre Pers, Libya, Delphi, Kimmer, Erythrae (Çeşme-İldırı), Sisam, Cumae, Hellespont, Phryg ve Tiburtine'li (Tivoli) olarak adlandırır. Öte yandan Sibyl isminin köken anlamı henüz tam olarak bilinmese de kelimenin Phryg Ana Tanrıçası Kybele ile olan benzerliği dikkat çekicidir. MÖ. 2. yüzyılda yaşamış olan İskenderiye'li Klement'e göre Sibyl Phrygia'da Artemis olarak çağrılmakta ve kehanetlerini Ankara'da (Ancyra) vermektedir. Sibyl isminin tanrıça ismiyle ilişkilendirilmesi Pausanias'ın kitabında da yer alır. Ona göre Hellespont'lu Sibyl'e tanrıça Hera'yı seven anlamına gelen Heraphila ismi verilmiştir. Buradan yola çıkılarak Sibyl isminin tanrıçaların özelliklerinden biri olan kehanette bulunma niteliğine verilen bir kişileştirme kavramı olduğu söylenebilir. Neticede eski çağ insanı doğayı insan biçimci bir yaklaşımla açıklamaya çalışarak yaratan kavramını kadın tanrıça imgesiyle görünür kılmak istemiştir. Bu yüzden dişil enerjinin sağladığı öngörü, sezgi ve ilham yoluyla kehanetlerde bulunan Sibyllerin hem kadınları hem de yaratma özelliğinden dolayı tanrıçaları simgeledikleri söylenebilir.

Yazılı belgelere ve arkeolojik buluntulara göre sanki daha çok Hellenistik-Roma döneminde ve Rönesans çağında yaşamış olduğu zannedilen bu kadın kâhinlere aslında İlk Çağlardan itibaren rastlanılmaktadır. Farklı dönemlerde farklı isimlerle çağrılmış olan bu kadınların ortak özelliği toprağı dolayısıyla bitkileri bilmeleri, onların büyümesine, azalmasına veya yok olmasına neden olan gökyüzü olaylarını tanımlamalarıdır. Özellikle eski Mısır ve Yakın Doğu kültürlerinde inanç sistemlerinin organize olmasından ve şehir devletlerinin kurulmasından sonra kehanette bulunma tapınak sistemleri içinde kurumsallaştı. Astronomi ve astroloji çalışmaları büyük önem kazandı ve gelecek ile ilgili olaylar hakkında önceden bilgi vermek yasal bir eylem olarak kabul edildi. Böylece önce yerel ritüellerle başlayan kehanette bulunma daha sonra politik ve dinsel bir dil de kazanmış oldu. Yıldız haritalarına göre belirlenmiş olan özel günlerde kraliyet ailesi üyeleri ve toplumun ileri gelenleri kahinlere ritüel ve şenlikler sırasında danışmaktaydı. Halk ise şenlik ve ritüeller sırasında yapılan geçit törenlerinde önlerinden geçen tanrı ve tanrıça imgelerine cevabı evet veya hayır olan sorular sormakta, imgeleri taşıyanlar da danışılan sorulara cevap vermekteydiler. Aynı şekilde Ata kültü için düzenlenen ritüellerde de ölen kişi ile iletişime geçilerek kehanette bulunulmaktaydı. Eski Mısır ve Yakın Doğu kültürlerinden ele geçen yazılı belgelerde kadın kahinlerden peygamber veya rahibe

Phrygia Vadisi

olarak bahsedildiği, erkek kahin ve rahiplerle eşit tutuldukları görülmektedir. Bu kadınların isimleri İnanna, Hathor, Hebat, Kybele veya Gaia olan tanrıçalara hizmet ettiği ve dolayısıyla onların verdiği esinlemeyle de kehanette

buldukları düşünülürdü. Anadolu ve Kıta Yunanistan'da MÖ. 8. yüzyıldan sonra ortaya çıkmaya başlamış bilicilik ve kehanet merkezleri ise kahin tanrı Apollo'nun kutsal tapınağının çevresinde yeniden şekillenecektir. Şehir tapınaklarının dışında ise kehanetlerin gerçekleştirildiği yerler ana tanrıça kültünün bulunduğu dağlık, ormanlık ve kayalık alanlarda devam edecektir. Bu yerlerde Doğa ile iç içe yaşayan kadın kahinler belki de eski çağın özgür, şifa veren, saygı duyulan, öncü bilge kadınları Sibyllerdir.

Bugün Anadolu'da Phrygia vadisi olarak bilinen su kaynaklarının bulunduğu dağlık alanda tüf kayalara oyulmuş oldukça büyük bir yerleşim alanı bulunmaktadır. Burada Ana Tanrıça Kybele'ye tapınmak için kayaya oyularak yapılmış olan açık hava tapınakları bulunmaktadır. İlk önce mağara olarak oyulan daha sonra şekillendirilen bu yapılarda bulunan odalar, nişler, çukurlar, yer

Kaya tapınakları ve mezarlar

vam etmesi aslında insanın içinde bulunduğu Doğa ve dolayısıyla Doğa'nın içinde bulunduğu Kozmos ile Bir olmak istemesinden başka bir şey değildir. Bu duygu benzer bir şekilde sema eden Mevlevi dervişlerinde de görülmektedir.

Peki Rönesans çağında betimlenen Sibyllerin ellerinde tuttıkları kitaplar neyi simgelemektedir? Araştırmacılar Sibyl kehanetlerinin yazılı olduğu orijinal kitapların günümüze kadar kalmadığını düşünmektedirler. Bilinen en eski Sibylline kitapları ise önce Musevi daha sonra da Hıristyan din adamları tarafından tek tanrılı dinlere inandıran halkı ikna edebilmek için tekrar oluşturdukları belgelerdir. Böylece Roma Kilisesi Sibylline kitaplarının İsa Peygamberin gelişinden yani Mesih kehanetinden bahsettiğini göstermek istemiştir. Aslında Sibyllerin Hıristyanlık öncesinde de Roma tarihinde ve geleneklerinde çok önemli bir yerleri vardır. Eski Çağ yazarları Delphi'li Sibyl'in Roma Cumhuriyeti'nin Hannibal saldırılarından kurtulabilmesi için Roma'ya Ana Tanrıça Kybele'yi simgeleyen siyah taşın getirilmesi kehanetinde bulunur. Böylece MÖ. 204 yılında Pessinus'ta bulunan Kybele tapınağından tanrıçanın anikonik simgesi olan siyah meteorite taş Roma'ya getirilerek Palatine tepesinde kurulan Kybele tapınağına yerleştirilir.

Buradan Eski Çağ'da erkeklerle eşit haklara sahip olmayan ve bir eşya olarak görülen kadınların arasından kendi tanrıçasal özelliklerini keşfederek bilge olarak yükselen kadınların toplumların kaderini nasıl olumlu yönde etkiledikleri ortaya çıkmaktadır. Düşüncelerini, sevgilerini, bilgilerini ilahi adaletin, düzenin ve dengenin kurulması için harcayan bu öncü kadınların Sibyllerin bugün de seslerini ve şarkılarını kadın erkek herkese duyurmaları umuduyla....

altı geçitleri kehanet ritüelleriyle ilişkilendirilmektedir. "Hep beraber gelin, Kybele'nin Phrygia'da ki evinin yolunu tanrıçanın ormanlarında birbirine çarpan zillerin sesini, teflerin tınlamasını, Phrygia'lı flütçülerin kamışlarına üfledikleri derin nefesleri ve sarmaşık taçlı kadınların başlarını çılgınca sallamalarını izleyerek bulun"

Belki de Romalı şair Katallus Phrygia'dan bahsettiği şiiirinde Sibyllerin de katıldığı şenlik ve ritüellerden bahsetmektedir. Açık havada gerçekleşen müzik, dans, tütsü, çeşitli yiyecek ve içeceklerin eşlik ettiği şenliklerde transa geçen kahinler duyu ötesi algılarını geliştirebiliyorlardı. Arkeolojik kazılarda bulunan Ana Tanrıça Kybele heykellerinde tanrıçanın elinde tuttuğu tef Sibyllerin tef çalarak dans ettiklerine dair bir işaret olabilir. Günümüzde bu dans ve müzik ritüellerinin halen Şamanlar tarafından translar gerçekleştirmek için uygulandığı bilinmektedir. Bu iç içe geçmiş olan inanç ve davranışların zaman kavramı olmaksızın eski çağlardan itibaren yaratılmaya de-

Sol üst resim: Kybele
Altındaki resim: Sibyl

Libya'lı Sibyl

"Böyle bir dereceye kadar değişeceğim ki hiç kimse beni tanıyamayacak; ancak Kader tanrıçaları beni terk edinceye kadar sesim yüzünden tanınacağım " Propertius

THE TALE OF
PETER RABBIT

BEATRIX POTTER
The original and authorized edition

The original and authorized edition

Beatrix Potter

**Çocuk Kitapları Yazarı
İllüstratör
Doğa Bilimci, Çevreci...**

Yazı: Şule Gönülsüz

Beatrix Potter'ın hikâyeleri çocuk kitapları klasikleri arasındadır. En bilineni Tavşan Peter'in Masalıdır (The Tale of Peter Rabbit). Bu ve bunu takip eden kitaplarda, üzerlerinde kıyafetler olan çok sevimli hayvan karakterler ve sade bir dille anlatılan hikâyeler yer alır. Daha sonra çok fazla benzeri kitaplar çıkmasına karşın Potter'ın başarısını çok az yazar yakalayabilmiştir. Kendi çizdiği illüstrasyonlar, kaçış ve küçük mutluluklar üzerine kurulu hikâyeleri onu diğer benzerlerinden ayırmaktadır. Viktorya döneminde yaşayan bekâr bir kadın olarak resimli kitaplarına yayıncı bulmakta güçlük çekmiştir. Sonunda Londra'da Frederick Warne & Co. ile anlaşır, 1902'de Tavşan Peter'in Masalı basılır. Bu yayınevinden 23 kitabı daha çıkacaktır. Beatrix Potter çocuk kitapları yazarı olmadan önce çizer ve amatör doğa bilimci, kitaplardan sonra da kendini doğal ve tarımsal alanları korumaya vakfederek çiftçi ve koyun yetiştiricisi olacaktır.

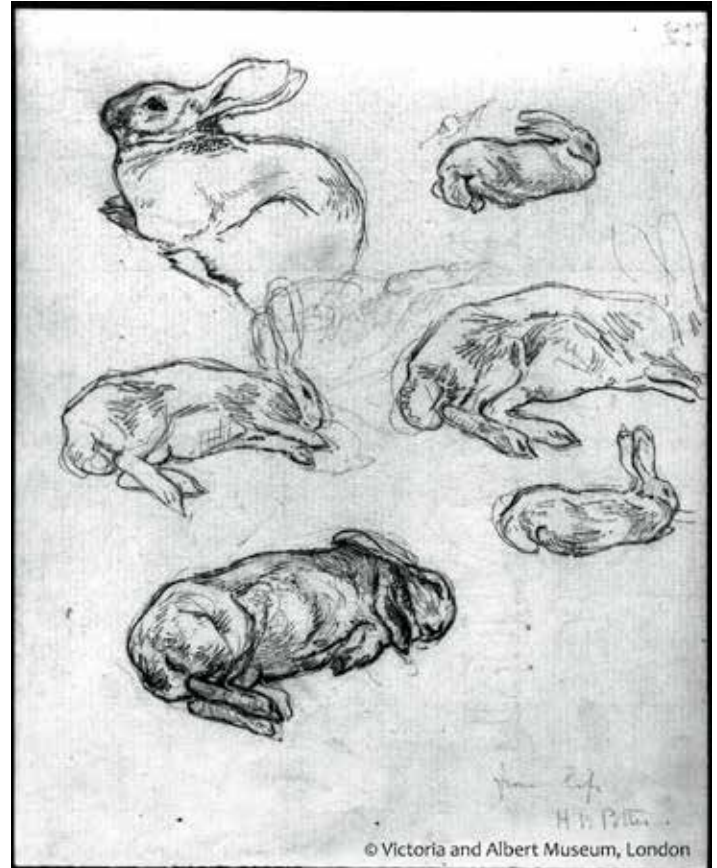
Helen Beatrix Potter 1866'da İngiltere'de doğdu. Babası Rupert zengin bir avukattı, servetini karısının ailesi gibi pamuk sanayisinden elde etmişti. Rupert sanat zevki olan ve fotoğrafçılıkla ilgilenen biriydi, Beatrix'in annesi Helen ise biraz burnu büyük, kızını bir asilzadeyle evlendirebilirse ileride onlar gibi yaşamayı arzu eden bir kadındı. Londra Kensington'da zengin bir muhitte oturuyorlardı. Viktorya dönemindeki pek çok burjuva ailesi gibi evde zaman zaman yemekler verilir, özellikle soylu aileler davet edilirdi. Evde hizmetçiler, dadılar ve mürebbiyeler vardı. Beatrix hiç okula gitmedi, evde eğitim aldığından başka çocuklarla yakın ilişkisi olmadı. Utangaç, narin ve sık hasta olan bir çocuktu. Beş yaşındayken erkek kardeşi Bertram dünyaya geldi. Ama oyun arkadaşı yatılı okula gönderildi, böylece yaz tatilleri dışında onunla fazla görüşme şansı olmadı. Potter Ailesi önceleri İskoçya, sonra İngiliz Göller Bölgesi'ndeki sayfiye evlerinde yaz aylarını geçiriyorlardı. Bu tatiller hem kardeşi hem de doğayla vakit geçirdiği harika zamanlardı.

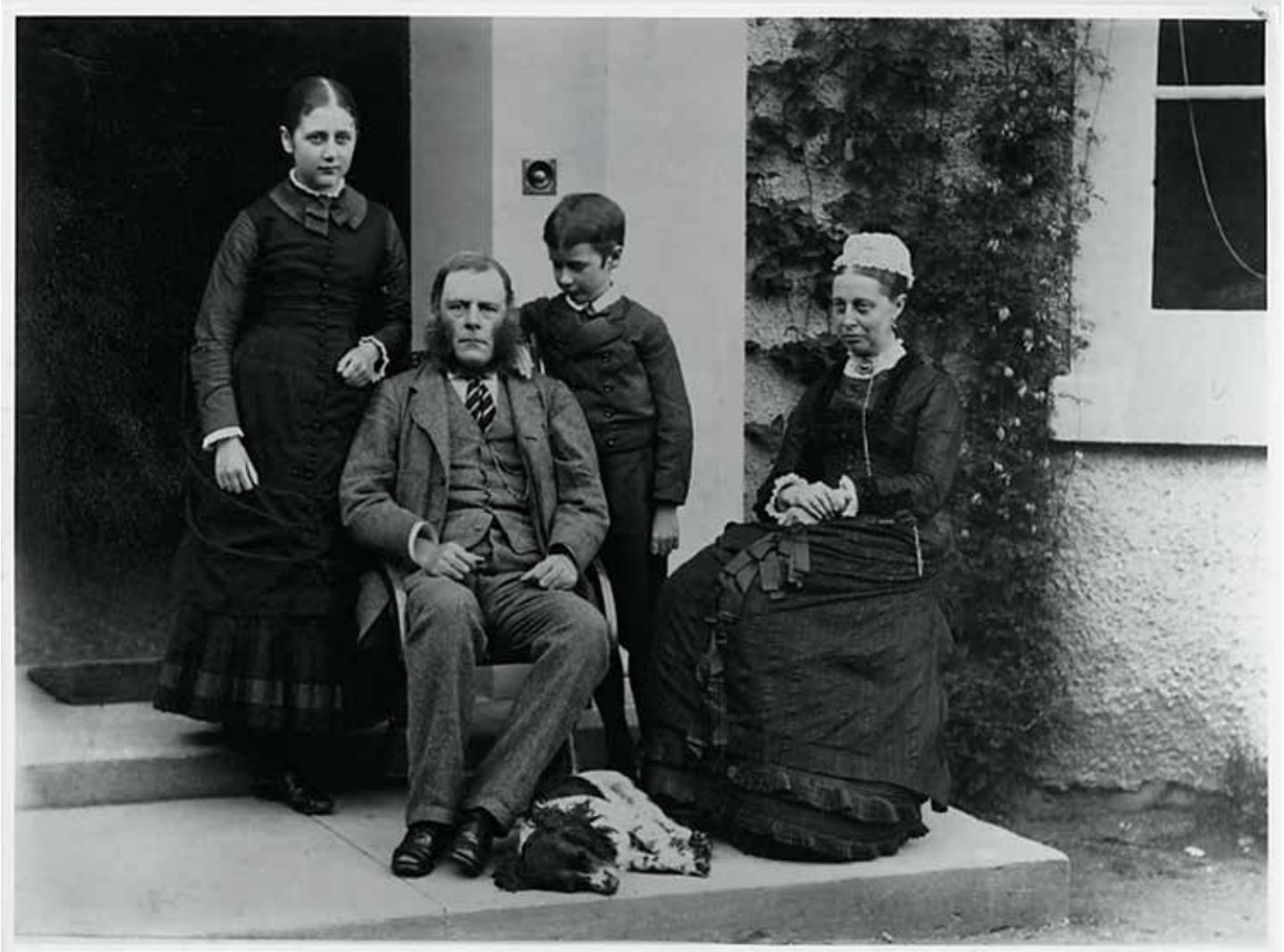
@Victoria and Albert Museum, London

@Victoria and Albert Museum, London

@Victoria and Albert Museum, London

© 2017, The Beatrix Potter Society, www.beatrixpottersociety.org.uk

Kardeşi dışında en iyi arkadaşı hayvanlardı. Doğaya ve her türlü canlıya büyük bir sevgisi vardı. Küçük Beatrix evde köpek, tavşan, fare, kurbağa, kirpi, hatta yarasa bile besledi. Hayvanlara olan ilgisi sadece bakımlarını üstlenip onlarla vakit geçirmekle sınırlı değildi, bilimsel anlamda onlarla ilgileniyordu. Bitki ve hayvanları dikkatlice inceliyor, ayrıntılı biçimde resimlerini çiziyordu. Yaz tatilleri bu yüzden Beatrix için çok önemliydi, görece özgür oldukları bu günlerde sayfiyede kardeşiyle gezerken etrafı araştırma, gözleme ve bol bol doğada resim yapma şansını yakalıyordu. Küçük yaşta çizime yeteneği olduğu fark edildi. Ailesi ve mürebbiyeleri

© 2017, The Beatrix Potter Society, www.beatrixpottersociety.org.uk

resim konusunda kendisini desteklediler. Yanında refakatçi biriyle resim sergilerini ve müzeleri sık sık ziyaret ederdi. Victoria & Albert Müzesi evlerine oldukça yakındı. Bir diğer ilgi alanı ise bilimdi, özellikle mikoloji (mantar bilimi). Sık sık Doğa Tarihi Müzesi'ne giderek orada saatler geçirir, mantarları inceler, resimlerini çizerdi. Yazları mantar toplamayı da çok severdi. Yirmili yaşlarda mantarlar üzerine bir kitap yazmaya karar verdi. Gözlemlerine dayanarak yüzlerce mantar çiziminin yer aldığı bir albüm-kitap hazırladı. Amcası bunu Kraliyet Botanik Bahçeleri (Royal Botanic Gardens) müdürüne sundu ama ne yazık ki ciddiye alınmadı.

© Victoria and Albert Museum, London

@Victoria and Albert Museum, London

© Victoria and Albert Museum, London

1890'ların başında çeşitli çizimlerini ve hazırladığı tebrik kartlarını satmaya başlamıştı. Doğa tarihiyle de çok ilgiliydi. Gerçek bir bilimsel keşif yapmak istiyordu. Araştırmaya ve çalışmaya devam etti. Arkeoloji, jeoloji, entomoloji (böcek bilimi) ve mikoloji üzerine yoğunlaştı. İskoçyalı bir doğasever ve amatör mantar araştırmacısı Charles McIntosh ile yazışmaya ve ona suluboya mantar çizimlerini göndermeye başladı. Aralarındaki dostluk ve bilgi alışverişi Beatrix'e büyük enerji verdi ve sonunda bir makale yazdı: "On the Germination of the Spores of Agaricineae" (Mantar Sporlarının Çimlenmesi Üzerine). Bu makale 1897'de Kraliyet Botanik Bahçeleri'nden bir mantar bilimcisi aracılığıyla Londra Linne Derneği'ne (The Linnean Society) sunuldu. Burası dünyanın ilk taksonomi ve doğa tarihi derneğiydi. Tüm üyeleri erkek olan derneğin toplantılarına elbette bir kadının katılması beklenemezdi. Önemli bir araştırma olmasına rağmen makale kayboldu.

15-30 yaşları arasında tuttuğu günlüğünü şifreli yazmıştır. Ölümünden yaklaşık 20 yıl sonra Leslie Linder tarafından günlük çözülmüş, Beatrix Potter'ın Günlüğü (Beatrix Potter's Journal) adıyla yayınlanmıştır. Bu günlük Viktorya

@Victoria and Albert Museum, London

dönemi burjuva hayatı hakkında önemli bilgileri içerir ve elbette Beatrix'in sıkıntılı zamanlarını... Ergenlik döneminin sancıları ve ailesinin baskısından, yaptığı illüstrasyonlar ve resimlerle uzaklaşmaya çalışmıştı. Günlüğünde "Çizmeliyim, ne yazık ki çok iyi değilim... Eninde sonunda bir şeyler yapacağım" diye yazmıştı. 1890'da Frederic Weatherly'in yazdığı A Happy Pair (Mutlu Çift) adlı çocuk kitabında ilk kez illüstrasyonları yayınlandı. Gerçi kitapta tam adı gözükmemiş, sadece isminin baş harfleri yer almıştı: H.B.P.

1893'te eski mürebbiyelerinden birinin hasta oğluna bir mektup yazdı, çocuğa hoşluk olsun diye mektuba Tavşan Peter'in hikâyesini ve resimler de ekledi. Benzer mektupları kuzenlerine, onların çocuklarına da gönderdi ve çevresindekiler resimlerini de çizdiği hikâyelerini kitaplaştırması konusunda ona cesaret verdiler. Bu fikir onun da hoşuna gitti ve yayıncı yayıncı gezmeye başladı. Ne yazık ki onu geri çevirdiler. 1901'de Beatrix Potter Tavşan Peter'in siyah beyaz çizimli ilk kitabını 250 adet olarak kendisi bastırdı. Bu kitap kısa sürede Frederick Warne & Co. Yayınevi'nin dikkatini çekti ve renkli olarak basılmasına karar verdiler. Tavşan Peter'in mavi ceketiyle kapağında görüldüğü Tavşan Peter'in Masalı'nın sekiz bin renkli kopyası 1902'de piyasaya çıktı ve kitap hemen tükendi. Aynı yıl üst üste birkaç baskı yaptı. Beatrix Potter'ın kahramanları

hayvanlar olan başka resimli kitapları da aynı yayınevinden çıktı.

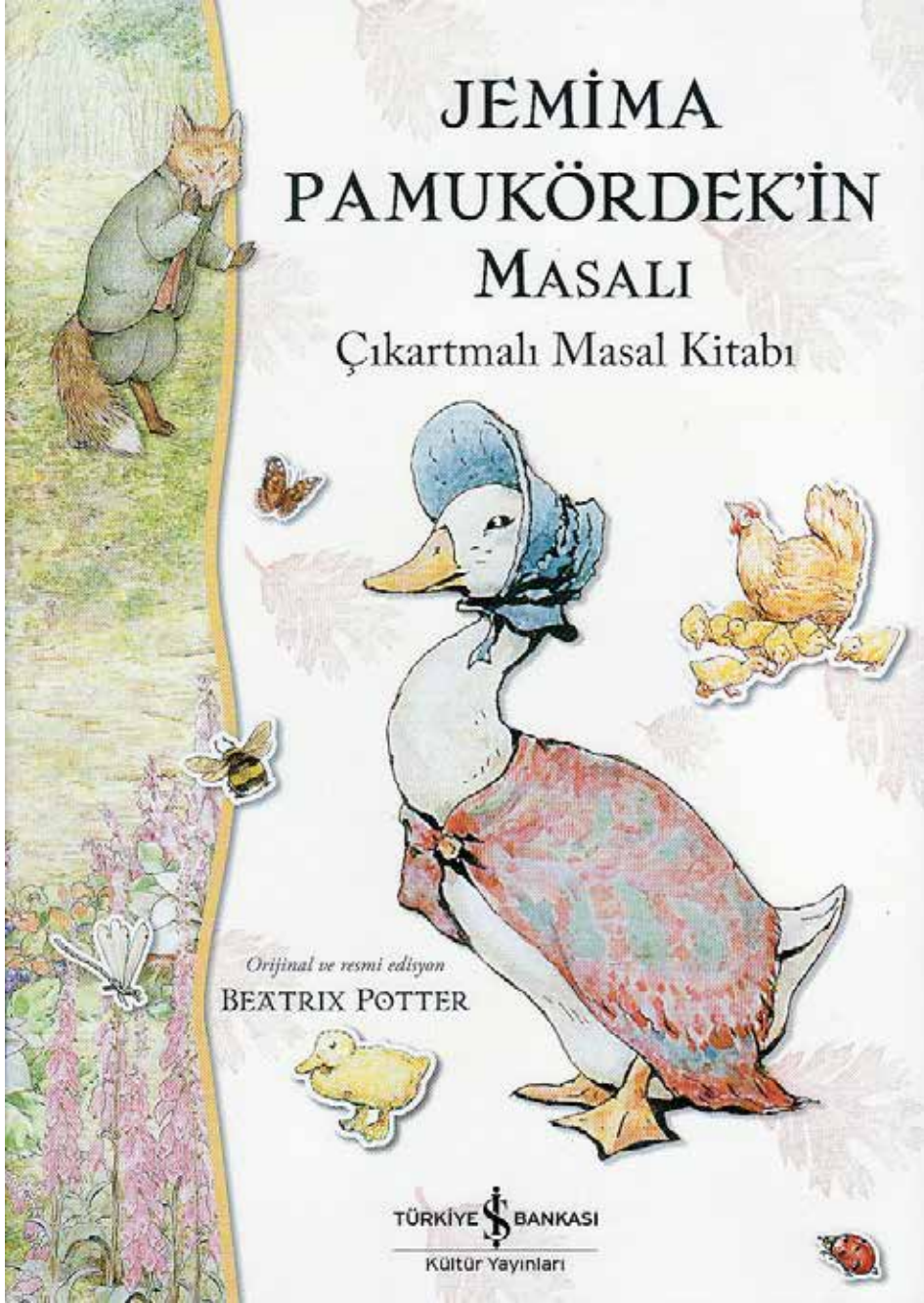
Tavşan Peter'in Masalı ve diğer çocuk kitapları 1902'den günümüze kadar 45 milyonu aşkın kopya satmış ve 30'dan fazla dile çevrilmiştir. Böylece dünyanın en çok satan ve en çok farklı dile çevrilen çocuk kitapları arasında yer almaktadır. Başlıca kitapları arasında The Tale of Jemima Puddle-Duck, (Jemima Pamukördek'in Masalı), The Tale of Benjamin Bunny (Tavşan Benjamin'in Masalı), The Tale of Mr. Tod (Bay Tod'un Masalı), The Tale of the Flopsy Bunnies (Pofuduk Tavşanların Masalı) sayılabilir. Türkiye'de Beatrix Potter'ın kitapları İş Bankası Kültür Yayınları tarafından çevrilip yayınlanmıştır (Ne yazık ki şu an tüm kitapların baskısı tükenmiştir).

Beatrix Potter'ın kitaplarının bu kadar beğenilmesinin birçok sebebi var. Çok iyi bir hikaye anlatıcısı ve illüstratör olmasının yanında Potter başarılı bir iş kadınıydı. Kitapların öncelikle minik eller tarafından rahat tutulması için küçük boyutta olması konusunda yayıncısını ikna etmiştir. Ayrıca kitabı yayınlandıktan kısa bir süre sonra Tavşan Peter'in oyuncağını kendi tasarlayarak bunun patentini almıştır. Böylece Tavşan Peter dünyanın lisanslı ilk karakteri olur. Pelüş oyuncaklar, masa oyunları, duvar kâğıtları,

@Victoria and Albert Museum, London

© Victoria and Albert Museum, London

Tavşan Peter'in Masalı ve diğer çocuk kitapları 1902'den günümüze kadar 45 milyonu aşkın kopya satmış ve 30'dan fazla dile çevrilmiştir

hem çok sayıda yeni kitabı çıkar hem de çiftlik işlerini ve çiftlik idaresini öğrenir. Göller Bölgesinde başka arazi ve çiftlikler satın alır. 1913'te 47 yaşındayken arazi işlerinde kendisine danışmanlık yapan avukat William Heelis ile evlenir. Sürekli arazi satın almasının sebebi daha fazla zengin olmak değil, bu arazilerin farklı amaçları olan büyük yatırımcıların eline geçmesini önlemektir.

Beatrix Potter eşyle beraber 1913'ten 1943'te ölümüne değin Castle Çiftliği'nde yaşadı. Evlendikten sonra birkaç kitabı daha Frederick Warne'dan yayınlandı. Daha çok çiftlik işlerine yoğunlaştı, yeni arazilere yatırım yapmaya devam etti. Yetiştirdiği Herdwick koyunları yarışmalarda ödüller kazandı. Herdwick Koyun Yetiştiricileri Derneği'nin seçilmiş ilk kadın başkanı oldu. Hayattayken National Trust (Ulusal Vakıf: İngiltere'de tarihi binaları ve doğal alanları korumakla görevli vakıf) ile dirsek temasındaydı. Çevrenin, mevcut tarım arazilerinin korunması ve çiftliklerin çalışmaya devam etmesi için yoğun çaba harcadı. Öldüğünde vasiyeti üzerine yaklaşık 1600 hektar toprağı ve 15 çiftliği National Trust'a kaldı. Çiftliklerin hepsi çalışır durumdaydı, bugün de Göller Bölgesi'nde, vakıf çatısı altında yer alan bu çiftlikler tarımsal işletmeler olarak korunmaya devam ediyor.

çay takımları ve çeşitli tekstil ürünlerinin tasarlanıp piyasaya sürülmesinde ön ayak olmuştur. Hikâyelerindeki hayvan çizimleri gerçekçidir ama karakterleri insan kıyafetleriyle resmettiğinden çok sevimli gözükürler. Kaçıp kovalama, korkulu veya üzücü bir takım olaylar olsa da tüm hikâyeleri mutlu sonla biter.

Ailesinin karşı çıkmasına rağmen Beatrix, yayıncısının oğlu ve editörü Norman Warne ile 1905 yılında nişanlanır. Norman bir ay sonra lösemiden vefat eder. Büyük bir acı yaşayan Beatrix, ailesinden de uzaklaşmak için yaz tatillerini geçirdiği Göller Bölgesi'nde yer alan Hill Top Çiftliği'ni satın alır. Artık teliflerden hatırı sayılır bir geliri vardır. Doğa ve çiftlik hayatını her zaman sevmiştir. Burada kendini toparlar ve en verimli zamanlarını geçirir. Kısa sürede

Kaynaklar:

- www.beatrixpottersociety.org.uk/
- Dictionary of World Biography, V.9, Routledge, 1999
- www.encyclopedia.com/people/literature-and-arts/english-literature-20th-cent-present-biographies/beatrix-potter
- www.gutenberg.org/ebooks/582
- Miss Potter (2006), Sinema filmi, Yön: Chris Noonan. Oyuncular: Renée Zellweger, Ewan McGregor, Emily Watson.
- www.nationaltrust.org.uk/beatrix-potter-gallery-and-hawkshead/features/beatrix-potters-early-life-and-books
- www.peterrabbit.com/

Kök Hücre Mucizesi

Yazı: Reyhan yıldırım

Orak hücre anemisi, omurilik zedelenmesi, diyabet, tümör... Örneğin kalp krizi, kalp yetmezliği... Lösemi, Hodgkin dışı lenfoma, pankreas, yumurtalık kanseri... Parkinson, ALS ve daha niceleri...

Kök hücre teknolojisi modern toplumları tehdit eden pek çok ölümcül hastalığa çare olacak gibi gözüküyor. Umutluyuz. Araştırmalar yüksek teknolojiyle donatılmış laboratuvarlarda titizlikle yürütülüyor. Ayrıca politikacılar, etik kurullar, dini kurumlar ve sivil inisiyatifler de konuyu masaya yatırmış durumda. O insanlar, bu masada, yeni teknolojinin (biyoteknoloji) olası yararlarını, öngörülebilir risklerini, henüz cevaplanmamış sorularını, kısacası etik yönünü de tartışıyor. Zira bilim insanları, bir denizanasından aldıkları 'ışıkta parlayan gen'le parlayan yeşil domuzcuklar üretebiliyor (Missouri Üniversitesi, ABD / Randall Prather).

Bütün bu hummalı faaliyetin asıl özünü hastalık, yaşlılık gibi sebeplerle travmaya uğramış, işlevlerini yitirmiş organların, dokuların kök hücre tedavileriyle onarılması, yenilenmesi uğraşı oluşturuyor. Günümüzde alana Rejeneratif Tıp adı veriliyor.

Peki nedir bu kök hücreler?

Kök hücreler, bütün çok hücreli canlıların doku ve organlarını oluşturan ana hücre türleridir. Mitoz bölünmeyle farklı hücre tiplerine göre özelleşebilen ve yeni kök hücreler üretmek üzere kendini yenileyebilen hücrelerdir. İki yaygın tipi bulunur; embriyonik kök hücreler ve yetişkin kök hücreleri.

Sperm hücresiyle döllenmiş yumurta bölünerek bir hücre topluluğu haline alır. Başlangıçta, içinde boşluk bulundurmaz. Döllenmeyi izleyen beşinci günde içinde bir

boşluk belirir. Bu aşamada hücre topluluğu farklı tip bir hücre çeperiyle çevrilir. Çeperlerdeki hücreler plasentayı meydana getirirler. Bu arada iç hücrelerin de bebek oluşturacak şekilde gelişmesi beklenir. Hücre kümesinin embriyo evresinde rahim duvarına tutunması, bir sonraki aşamaya geçildiği anlamına gelir. Embriyonik kök hücreler, bu oluşumun rahim duvarına tutunmadan hemen önceki aşamasında iç tabakadan elde edilirler.

Gelişen embriyonun kök hücrelerinin; farklı hücre tiplerine dönüştükleri gözlenir. Sorumlu olacakları alana göre ayrışarak kan, deri, sindirim organları gibi çeşitli uzuvların yenilenmesini gerçekleştirir, organizmanın ihtiyaca uygun yenilenme işlevini de sürekli kılarlar.

Kök hücreler, doğumdan hemen sonra bebekten kesilen göbek kordonundaki kandan da elde edilebilirler. İkinci derecede yoğun olarak buldukları yer burasıdır.

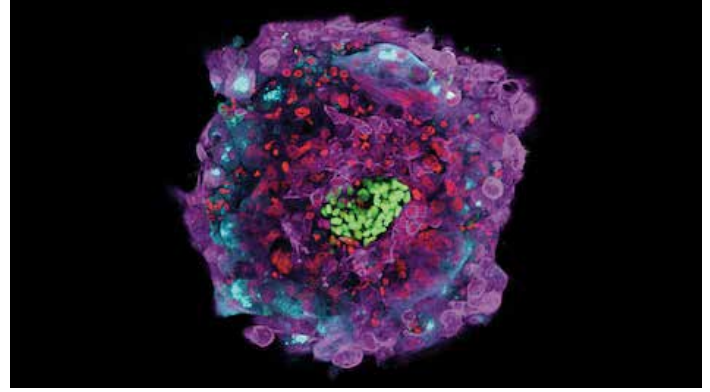
Yetişkin kök hücreleri ise çeşitli dokularda yer alırlar. Vücudun onarımında görev üstlenip, erişkin dokuları yenileyebilme yetileri vardır. Örneğin kemik iliğinden, yağ dokudan veya donörlerce sağlanan kandan süzülen kök hücreler hasta vücuda saflaştırılarak zerk edilirler.

Bütün kök hücre tipleri içinde en az risk yaratan kişinin kendinden (otolog) elde edilenlerdir. Son yıllarda doğum sırasında alınıp bankalarda saklanmakta, rahatsızlanmaları halinde kordon sahibi ya da kardeşleri için kullanılmaktadırlar.

Yetişkin kök hücrelerinin kullanımı tartışmalı değildir. Tıbbi tedavilerde yaygın olarak uygulanmaktadır. Bunun için hücrelerin önce kültür ortamlarında yapay olarak yetiştirilmeleri ve daha sonra kullanılacakları hücre tiplerine göre (kas, sinir vb.) farklılaştırılmaları gerekir. Başka bir ifadeyle kök hücrelerimiz kemik iliğimizden ya da kanımızdan alınarak ayrıştırılır ve daha sonra dondurulur. Yüksek dozda kemoterapi ve/veya radyasyon tedavisi gördükten sonra bu hücreler tekrar vücut ısısına döndürülerek bize geri verilir. Otolog kök hücre naklinin en önemli avantajı kendi hücrelerimizin kullanılıyor olmasıdır. Bedenimizin işlemi reddetme riski azalır. Dezavantajı ise işlem sırasında kanserli hücrelerin de araya karışması ihtimalidir.

Embriyonik hücre hatları (1) ve otolog (kendi aklıyla / kendi kendine çoğalan) embriyonik kök hücreler; terapötik klonlamayla oluşturulurlar. Terapötik klonlama, hastadan alınan erişkin hücrenin yumurta hücresine transferi ile klon bir embriyonun üretilmesi, bu embriyodan kök hücrelerin elde edilmesi ve elde edilen kök hücrelerin istenilen hücreye dönüştürülerek tekrar hastaya verilmesi işlemidir.

Bilimsel araştırmalar göstermiştir ki, göbek kordonu, kemik iliği gibi kaynaklardan hasat edilen kök hücreleri belirli sayıda dokuya dönüşebilirler. Bu da onların uygulama alanlarını kısıtlar. Embriyodan elde edilen kök hücreler ise her tür dokuya dönüşebilme özelliğine sahiptir. Bu arada

bilim adamları, zerk edilen kök hücrelerin hasta vücut tarafından reddedilebileceğini, bu nedenle kök hücrelerin hasta insandan alınan hücrelerin kullanılmasıyla oluşturulan klon embriyolardan geliştirilmesinin daha iyi sonuç vereceğini iddia etmektedirler.

Bazı ülkelerde gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları embriyolardan alınarak hastalara verilen kök hücrelerin, her biri organizma açısından ayrı yıkıcılıkta olan Parkinson hastalığı, Alzheimer, karaciğer yetmezliği, AIDS, ALS, diyabet, omurilik zedelenmesi ve benzeri... hastalıkların tedavisinde yüksek umut vaat ettiğini kanıtladı artık.

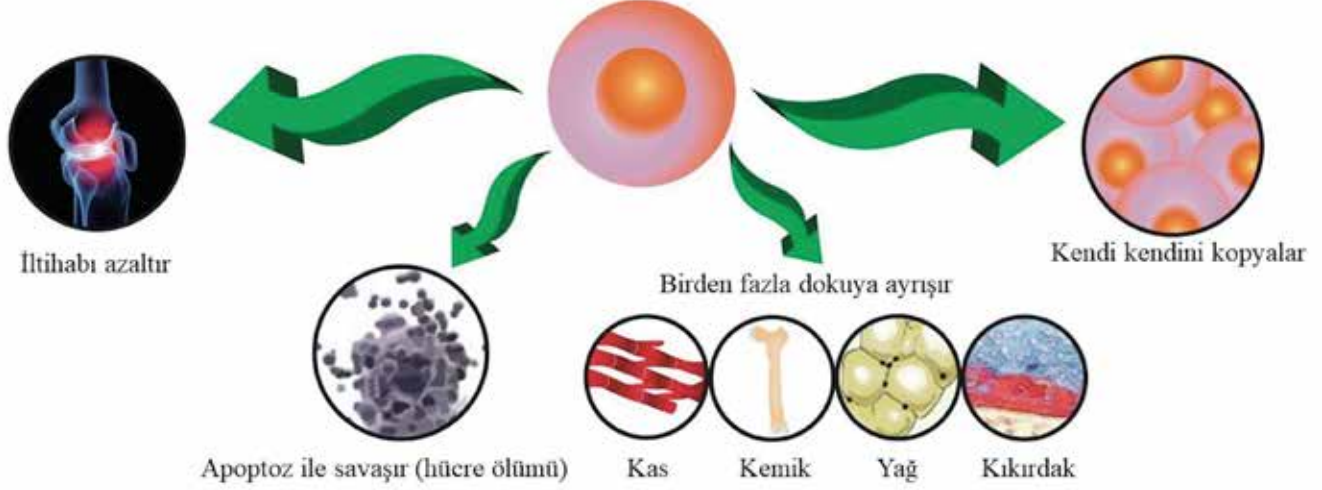
Günümüzde, "Rejeneratif Tıp" alanında hastalıklı dokuları yenileyecek kök hücrelerin elde edilmesi için iki yöntem izlenir. Birincisi laboratuvar ortamında döllenmiş ihtiyaç fazlası embriyolardan kök hücre eldesidir (3). Çocuksuz ailelerin talebiyle anne adaylarından elde edilen yumurta hücreleri ve baba adaylarının spermleri laboratuvar koşullarında döllenme işlemine tabi tutulur. Üç gün sonunda gelişen embriyolardan iki, üç tanesi anne rahmine yerleştirilir. Gebelik başlatılabilirse daha önce hazırlanmış olan embriyolar artık gerekli değildir. Bu durumda embriyolar, çiftlerin isteği / izniyle; kendi gelecek gebelikleri için saklanır, evli fakat çocuksuz başka çiftlere bağışlanır, onlardan kök hücre kazanılır. İkincisi ise istemli sonlandırılan gebeliklerden embriyonik kök hücre eldesidir ki kök hücre yasal olarak sonlandırılmış gebeliklerden, çiftlerin izniyle hasat edilir.

Anlaşılabileceği üzere bu işlemler yalnızca bilimsel süreçleri bakımından değil, toplumsal değerler açısından da hassastır.

Kök Hücre Nedir?

Bir mezenkimal kök hücresi, aşağıdaki yetenekleri sergileyen ilkel bir hücredir;

Mezenkimal kök hücre, hücrelerin bağ dokularında bulunan, erişkin haldeki kök hücre tipidir. Dokuların destek bölümlerindeki hücrelerin temelini oluşturmaktadır. Yağ, kemik, kıkırdak, kas, tendon vs. farklılaşabilirler. Mezenkimal kök hücreler, bulunduğu dokudan, hasarlı bir dokuya geçebilmektedirler.

Bu yüzden devletler, embriyodan kök hücre elde etme araştırmalarına çeşitli nedenlerle kısıtlamalar getiriyor. Kısıtlamaların merkezindeki en önemli iki etik saptama şöyle;

- Kök hücre araştırmaları için insan embriyoları yok ediliyor.
- Kök hücre araştırmaları, embriyo çiftlikleri, klonlanmış bebekler, organ nakli amacıyla fetüs kullanımı ve insan hayatının metalaştırılması gibi insan onurunu zedeleyebilecek yanlış uygulamalar için kapı aralayabiliyor.

Yukarıdaki gerekçeler düşünölmeye değer görünüyor. Ayrıca biyomedikal etik alanında çalışanlar, yöntem ve araçların da tartışılması gerektiğini düşünüyorlar. Onların da soruları var.

- Donörlük, dolayısıyla terapötik klonlama insan yumurta veya embriyolarının ticari satışına kadar gidebilecek bir süreci başlatır mı?
- Embriyonun kişilik ve vatandaşlık hakları nedir? İnsan embriyolarının kullanımı ve üretilmesi insanlık "onurunu" zedeler mi?

Uygulamanın gerçekleştirildiği ülke, ülke anayasası, ülke dini, ülke gelenekleri gibi daha yerel unsurlar da tartış

malara eklenen / tartışmaları çeşitlendiren öğeler arasında.

Embriyonik kök hücrelerin etik kullanımı üzerine yapılan bir söyleşi (2) metninde "Bioetik, belirsiz gelecek hakkında, kuralsız bir tartışmadır. Öyle bir tartışma ki akılcı müzakerelerden laik vaazlara kadar her şekilde bürünebilir," denmekte. Bu söyleşinin çıkış noktasını belirlemek üzere, başlangıçta, yukarıdaki saptamalara uygun iki soru sorulmuş:

- Kök hücre araştırmalarında kullanılmak üzere insan embriyolarının tahribatı, insan öldürülmesi anlamına gelir mi, gelmez mi?
- Özellikle bu konudaki araştırmalar, kimilerinin elinde tehlikeli bir araca dönüşebilir mi?

Anlaşıyor ki alandaki gelişmeler devam ederken geleceğin dünyası için muhtelif kaygılarla yüzleşmek kaçınılmazdır.

Devam etmeden önce bunca tartışmanın merkezindeki kök hücre çalışmalarının tarihçesine bakmak ilginç olabilir. (4)

Hücrelerin kendilerinden önce var olan hücrelerden oluştuğunu, dolayısıyla var olan hücrelerin kökleri oluşturduğunu ilk söyleyen bilim insanı, **Rudolf Virchow**'dur (1821-1902).

Kök hücre kavramının bilim literatürüne girmesini sağlayan **Alman biyolog Ernst Haeckel'dir** (1868). Haeckel, organizmanın genetik evrimini açıklamak üzere çizdiği ağaç şeklindeki şemalara '**kök ağacı**' (Almanca '**Stamm-baume**') adını vermiştir. Bu ağacın en tepesinde bulunan ve çok hücreli olan canlının atası olan tek hücreli canlıya da 'kök hücre' anlamına gelen '**Stammzelle**' (Stem Cell) adını vermiştir.

Kök hücrelerle ilgili gelişmeler insan kanı üzerinde yapılan çalışmalarla başlamıştır. Önce kemik iliğinin kan hücrelerini oluşturan organ olduğu anlaşılmış, sonra kemik iliğinde, işlevsel olarak kök hücrelere benzeyen progenitor (öncül) hücrelerin varlığı tespit edilmiştir.

Rusya Bilimler Akademisi Sorumlu Üyesi ve kan fizyolojisi üzerine yaptığı araştırmalarla öne çıkan Rus-Amerikan bilim insanı **Alexander Alexandrowitsch Maximow** 1909 yılında '**hematopoetik kök hücre**' adını verdiği kan hücrelerinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu hücreler yaralanma gibi durumlarda kandan yaralı dokuya taşınmakta, hasarlı yer neredeyse orayı tamir etmek üzere ilgili hücrelere farklılaşabilmektedirler.

İlk çalışmaları yapan bilim adamları arasında **Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün** de vardır. Aygün, doğum sonrası atılan plasenta ve kordon hücreleri sayesinde insan ömrünün uzatılabileceğine dair makaleler yazmış, bu makaleler Almanca tıp dergilerinde yayımlanmıştır.

1960'lı yıllarda **Joseph Altman ve Gopal Das**, beyindeki kök hücrelerin sürekli aktif kaldığını ve yaşamı boyunca bir insanın beyindeki nöron oluşum faaliyetlerini yürüttüğünü göstermişlerdir.

Leipzig Üniversitesinden **H. A. Eduard Dreisch** deniz kireçleriyle deneyler yapmış, '**Blastomere Separation**' denen yöntemini bularak döllenmiş yumurtanın taşıdığı kök hücreleri blastomer aşamasında ayırıp almıştır. Daha sonra bu hücreleri taşıyıcı bir anneye aktararak genetik olarak birbirinin aynısı klonlar 'yaratmıştır'. **Hans Spemann** aynı yöntemi kullanarak ayırdığı hücrelerden yeni semenderler oluşmasını sağlamıştır (klonlamanın temeli). Spemann, klonlamanın özü olan geç evredeki bir embriyonun çekirdeğini çıkarıp çekirdeği olmayan bir yumurtaya aktarma işini 1938'de yazmıştır. Teoriyi sınanan ilk resmi klonlama deneyi, laboratuvar ortamında, **Robert Briggs ve T. J. King** tarafından yapılmıştır.

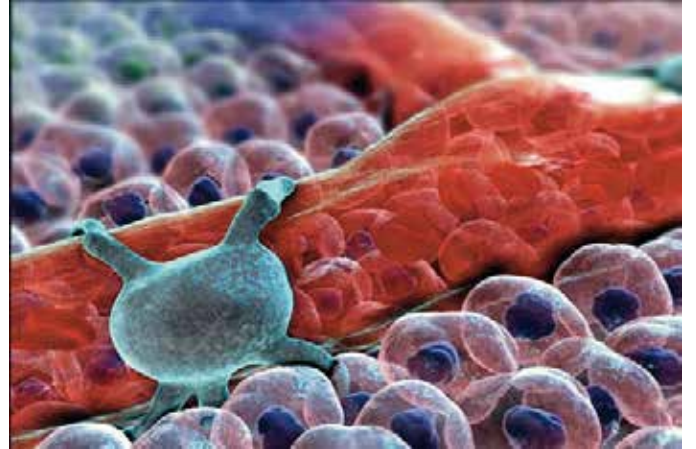
1968 yılında Robert A. Good tarafından **ilk kemik iliği nakli** Minnesota Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl ilk insan yumurtası da **in vitro (petri kabında)** olarak döllenmiştir. İlk in vitro döllenmiş bebek, **Louise Brown** 1978 yılında İngiltere'de dünyaya gelmiştir.

Blastosistlerin iç çeperlerinden embriyonik kök hücre üretimi **1981'de** gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda embri-

yonik kök hücrelerini çoğaltmak için gerekli kültür şartları da tanımlanmıştır.

1984'de **Steen Willadsen**, çekirdek transferi yöntemini kullanarak **inek, domuz, keçi, tavşan ve rhesus** maymunu klonlamıştır.

1994 yılında Neal First sayesinde klonlama yöntemleri daha da geliştirilmiştir.

1997 yılında Dr. Wilmut, altı yaşındaki bir koyunun meme hücresinden klon üretmiştir. Burada kullanılanlar erişkin hücrelerdir. Bu olaya "**Somatik Nükleer Transfer**" adı verilmiş ve 277 yumurta içinden canlı kalan tek kuzu **Dolly** dünyaya mal olmuştur. Dolly'nin doğum serüveni aslında çok daha önce, Ocak 1996'da başlamıştır.

1997 yılında Toronto Üniversitesi'nden Dr. John Dick, ilk kez kanser kök hücrelerini izole etmiş, bu hücrelerin sağlıklı

kanda bulunan kök hücreler ile benzer özellikleri olduğunu bildirmiştir.

1998 yılında Wisconsin Üniversitesi'nden **James Thomson ve ekibi**, IVF (In Vitro Fertilization – Destekli Doğum) laboratuvarında beş adet insan embriyonik kök hücre serisi ürettiklerini rapor etmişlerdir. Embriyonik kök hücre araştırmaları ve konuya ilişkin etik tartışmalar bu dönemde iyice hız kazanmıştır.

2006 yılında Japon bilim adamları **Shinya Yamanaka ve Kazutoshi Takahashi** somatik bir hücreye gen aktararak fareden pluripotent özellikte hücreler elde etmişlerdir (indüklenmiş pluripotent kök hücre (iPKH)). Bunlar organizmanın bütün dokularındaki hücreleri oluşturabilme özelliğine sahip kök hücrelerdir. Kaynaklar, 2007 yılında indüklenmiş pluripotent hücrelerin sadece insanın beden (somatik) hücrelerinden de elde edilebildiğini duyurmuşlardır.

2008 yılında **Harvard Üniversitesi**'nden bir grup bilim adamı herhangi bir yetişkin hücreyi indüklemeyen farklı bir hücreye çevirmenin mümkün olduğunu göstermişlerdir.

Bu alandaki geliştirmeler halen devam ediyor.

Günümüze geldiğimizde görüyoruz ki Türkiye de dahil pek çok ülke hastanelerinde yetişkin kök hücre tedavileri giderek daha yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. İnsan klonlama, embriyodan kök hücre hasatı vb. çalışmalara ilişkin tedbir kararları, bilim insanlarını, Singapur gibi bu alanda kısıtları olmayan ülkelere göçmeye sevk etmektedir. Söz konusu araştırmalar ülkemizde desteklenmemektedir. Bu da bizi Biyo-etik konusuna getiriyor.

Biyoetik, özellikle tıp ve biyoloji alanında, gelişen teknolojiyle ortaya çıkan, ancak henüz içselleştirilememiş bilimsel sonuçların yol açtığı ahlaki tartışmaları irdeleyen bir etik alanıdır. Konu olarak canlı yaşamını, özellikle de 'insanın siyasetin öznesi değil nesnesi olması' örneğinde olduğu gibi her tür canlılığın kendi doğal yaşam alanında özsel ve sosyal varlığının bütünlüğüne yönelik tehditleri

ele alır. Etik tartışmalar yüzyıllardan beri sürmektedir. Fakat 20. yüzyıla birlikte, teknolojik gelişmelerin kazandığı büyük ivmeyle farklı bir boyuta ulaşılmıştır.

Biyoetik, felsefenin zamanın ruhuna dair (yaşadığımız güncel gerçeklik içindeki) uygulamalara yönelik bir dalıdır. Esas olarak tüm canlıları kapsamakla birlikte, en çok mesaiyi, teknoloji kökenli ya da değil, toplumsal ve politik konuların ilişkilendirildiği ahlaki durumlara harcamaktadır. Biyoetik teknolojik gelişmelerin sonuçlarının tartışıldığı Tıp Etiği, Meslek Etiği gibi farklı içerikleri olan tartışma alanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiş bir alan olarak anlaşılmalıdır.

Doğum, ölüm, ötanazi, kürtaj, çevre, hayvan hakları, insan deneyleri (gen teknolojisi, ilaç sanayi, klonlama, öjeni, yapay üreme vb.), canlılarla ilgili araştırmaların sınırları, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonuçları, bulguların uygulanma alan, yöntem ve ilkeleri, biyoetik'in belli başlı konularıdır.

Çok alanlı bir çalışma disiplini, çalışma grupları farklı alanlarda konu uzmanı bireyleri gerektirir.

Esas olarak çeşitli temellendirmelere dayanır. Bu çaba izin verilecek, verilmeyecek, denetimli ya da serbest geliştirme alanları için de belirleyicidir. Olası değişimlerin evrensel yarar bakımından sorgulanması biyoetiğin en hakiki görevidir.

Biyoetik alanındaki tartışmaların sağlıklı yürütülebilmesi için etiğin farklı alanlarında da bağlı olunması beklenen temel ilkeler belirlenmelidir. Bilimsel araştırmaların ve yayınların temel ilkeleri gibi. Açıklık, standartları yüksek tutmak, diğer bilim insanlarının fikirlerine, bulgularına, emeklerine saygı... Bilimsel bulguların tüm canlıların yararına sunulacak niteliklerle paylaşılması... Araştırmanın ve yayının her aşamasında objektif ve dürüst kalınması... (5)

Biyoetik kapsamında oluşturulan etik kurulların; kişiye saygı, özerklik (otonomi); topluma saygı (araştırmalar toplum yararına olan sorulara cevap aramalı ve sonuçlar toplumla paylaşılmalıdır); yarar (çalışmanın gerekliliği); zarar vermeme (gönüllüye, donöre zarar verilmemesi, girişimin yarar-zarar terazisinde dikkatle ölçülmesi); adalet (gönüllülerin adil seçimi, tedavi olanaklarının herkesçe erişilebilirliği) gibi etik prensiplerin yerine getirilip getirilmediğini denetlemesi beklenir.

Yukarıdaki ilkeleri tesis edecek kurullar ülkemizde de mevcuttur; Kök Hücre Derneği, Türkiye Bilimler Akademisi, TÜBİTAK-Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Araştırma Enstitüsü... Kurullar hem yerel hem de Avrupa Birliği gibi uluslararası oluşumların direktiflerine uygun olarak araştırma ve denetleme yaparlar.

Yalnız gözden kaçırılmaması gereken şey şudur: yüzyılımızda iyice hız kazanan bilimsel ve teknolojik ilerlemeler 'geleneksel tıp etiğince yanıtlanamayan sorular' ortaya çıkarmaktadır. Kök Hücre konusu ile de yakından ilişkili

genetik, yaşam destek ve yaşam uzatma teknolojileri, destekli üreme teknolojileri kimi zararlı durumlara yol açma potansiyeline sahiptirler. Cenevre ve Helsinki Bildirgeleri genel standartların oluşturulması için yol göstericidirler.

Tıp doğası gereği daima deneyseldir, ama hekim ve araştırmacı / bilim insanı hekimlerin rolleri arasında birincil sorumlulukları bakımından önemli farklar vardır. Zaman zaman çatışmalar da yaşanmaktadır. Bu konu embriyodan kök hücre hasadı araştırmaları bakımından çok önemlidir. Bilimsel iştahın varlığı aranan bir özellik olmakla birlikte, insani değerlerin önüne geçmesi halinde Nazi Almanyasında gerçekleştirilen zombi deneylerini andıran deneyimlerin tekrarlanmaması için süregelen bir duyarlılık korunmalıdır. Bu deneyim Nuremberg'deki yargılamaların sonucu olarak saptanan **Nuremberg Kuralları** olarak çağdaş araştırma etiklerine kaynaklık etmişse de, kavramların ve değerlerin içeriklerinin güncel anlayışlar çerçevesinde hızla boşaltılabildiği / çarpıtılabildiği asla unutulmamalıdır. Belki insanın daha yüksek bir düzeyden tüm bu halleri 'doğruluk' adına kuşatan düzeltici kerterizlere gereksinimi olabilir; erdem gibi.

Her türlü araştırmada, bizi ilgilendiren kısmıyla kök hücre araştırmalarında da araştırma önerileri bir etik kurul tarafından değerlendirilir, ön-onaylanır. Önerinin amacı, yöntemi, araştırmacıların yetkinliği, araştırmaya katılanların bireysel yararlılığı ve özerkliklerinin korunma şekli, kaynaklar, çıkar çatışması olasılıkları, riskler bilimsel ve etik uygunluk için iyice anlaşılmalıdır. Her araştırmanın sonunda değerli bir bilimsel bilgi üretilmesi beklentisi vardır.

Biyoetik ve biyomedikal etik, tıp etiği de, öngörüler ve sorgulamalarla alan olarak genişletilmelidir. Bilim yapılmasının önüne engel çıkarmak değildir, amaç. Amaç, top yekûn fayda için önerilen araştırmaları en derinlikli şekilde çerçeveleyebilmektir, özellikle de insan hakları açısından.

Amerikalı siyaset bilimci, siyaset ekonomisti ve yazar Francis Fukuyama, Beyaz Saray'ın Biyoetik Kurulu üyesidir. İç karartan söylemlerini duymazdan gelemediğimiz bir düşünürdür. Bir 'uluslararası politik ekonomi profesörü' olarak dikkatimizi genetiğe ve biyoteknolojiye çekmektedir.

Fukuyama, bu alandaki bilimsel çalışmaların kontrolden çıkabileceğini, örneğin insan doğasının tümünden değiştirebileceğini söylemektedir. Yedek parça deposu olarak kullanılacak nesillerle (embriyolarla) tazelenen yaşlıların sonu gelmeyen hakimiyetinin, ölümsüzlük yanılması yaratması an meselesidir; yaşlı diktatörler, demode sistemler, gözden kaçırılan veya önü kesilen değişimler... Mealen, iktidarla şüpheli ilişkiler içindeki biyoteknoloji şirketlerinin doğamızı değiştirmesiyle ortaya çıkabilecek diğer kaotik durumları da hayal edebiliyoruz, demektedir.

Ulusal barış ve adaletin tesis edildiği ortamlarda bilim insanlarının etik kurullar olsa da olmasa da geleneğimizdeki değerlerin hakkını vereceğinden, ortak faydayı önce-

leyeceğinden ve kötüye kullanım kaygılarının bilimsel ilerlemenin önünü kesmeyeceğinden eminiz. Yine de Walter Benjamin'in şu sözlerini hatırlayarak koyalım son noktayı: "Hiçbir medeniyet eseri yoktur ki, aynı zamanda da bir barbarlık eseri olmasın."

- (1) Kendini-yenilemeyi sağlamak için kök hücreler iki farklı hücre bölünmesine giderler: simetrik kök hücre bölünmesi, asimetrik kök hücre bölünmesi. Simetrik bölünme, her ikisi de kök hücre özelliklerini taşıyan iki özdeş evlat hücreye bölünmeyi sağlarken, Asimetrik bölünme; sadece bir kök hücre ve kendini-yenileme yeteneği kısıtlı olan bir öncül hücrenin oluşumunu sağlarlar. Bu hücreler, farklılaşıp olgunlaşmadan önce birkaç kez daha bölünebilirler. Kök hücreler kendi bölünme hatlarından ayrıldıklarında uyarıcı sinyallerini kaybederler ve farklılaşırlar. Günümüzde yeniden programlanmış hücrelerin embriyonik-kök hücre gibi davranması için gereken sinyallerinin bilgisine ulaşılmıştır.
- (2) Zigot ve "Clonote" - Embriyonik Kök Hücrelerin Etik Kullanımı, McHugh, Paul R., New England Journal of Medicine 2004 July 15; 351(3): 209-211
- (3) Ahmet Karakaya, Kök Hücre Çalışmaları ve Etik (Türkiye'de insan embriyosundan elde edilen kök hücreler üzerinde yapılan çalışmalarda etik sorunlar), FSM Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeniyet Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep Şentürk), İstanbul 2013
- (4) Bu durum yöntem olarak uterus öncesi dönemdeki hücreler üzerinde yapılan işlemleri içermektedir.
- (5) Prof. Dr. Emin Kansu (Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü), Bilimsel Araştırma ve Yayınlarında etik İlkeler, Niğde Üniversitesi Multi-disipliner etik Kongresi, 28-30 Mayıs 2012

Gustave Klimt

Yazı: Zeynep Yıldırım

İnsanı ya da insanları anlamak için belki de şehirlerin gözünden bakmalı. Küçük bir biblo bakıyor bana masamdan oysa. Yıllar önce bir hafta kadar sokaklarında gezdiğim Viyana'dan dönerken bir kaç dosta, akrabaya anı niyetine aldığım hediyelik şeylerden biri bu biblo. Hepsini dağıtmışım, bir o kalmış. Kalıba dökülmüş plesiglas Klimt öpücüğü.

Birbirine sarılmış bu plesiglas küçük figürlerin elbiseleri üzerinde aynı Klimt resimlerinde olduğu gibi altın görünümlü minik parıltılar var. İlk gördüğümde bu küçük parıltılara dokunmak için elimi uzatmıştım. Klimt'in ilk kez resimlerini gördüğüm kitaplarda yüzlerdeki ifade ve altın dokular hem teknik hem de duyuşsal açıdan büyüleyici gelmişti.

Viyana geçmişten günümüze tarihini ve eserlerini koruyarak gelmiş. Sekiz milyon'a yakın Avusturya nüfusunun gelen turistlerle 25 milyon'a vardığı oluyormuş. Kültür ve sanat turizmi açısından dünyanın önemli bir merkezi. Dünyaca ünlü bestecilerin eserlerinin sahnelendiği opera binalarında her gösterim için biletler aylar öncesinden rezerve ediliyor. Galeriler ve müzeler sanat tarihinin ünlü isimlerine ev sahipliği yapıyor. Kısacası bir sanat şehri Vi-

yana. Mimarisi ile de bir açık hava müzesini andırıyor. Heykellerin yanısıra duvar resim ve süslemeleriyle de ilgi çekici.

Sanat ve sanat eseri ile ilişkimiz farklı sebeplerle doğabiliyor. Hele ki görsel sanatlar söz konusu olduğunda bazen bir renk, bazen bir çizgi, bazen hikâyesi o eserle bağ kurmak için yeterli olabiliyor. Ancak anlamaya çalışmak, sanırım o zaman işler değişiyor. Zira gerçek, hüyele şehirlerin sokaklarına sinmiş bir halde hayatın içindeyken neredeyse görünmezlik pelerini giyinmiş. Bu sebeple şehri, tarihini, dönemsel açıdan entelektüel etkileşimlerini çözümledikçe sanatçıları anlamak ve anlamlandırmak daha mümkün sanki.

Sanat Tarihi kitaplarında sanat akımları soyut bir bilgidir. Sokaklarını gezdiğinizde yapıların binadan biraz başka bir şey görünmesine yol açan şeyler de vardır. Ben özellikle bina yüzeylerindeki dekoratif süslemeleri ilk gördüğümde evet dedim Art Nouvau ne denli estetik ve kalıcı bir imza bırakmış.

Klimt'in resimlerinde iki şey dikkatimizi çeker. Yüzler ve biçimsel soyutlama eğilimi. Yüzler ve insan bedenleri olabildiğince gerçeğe yakın bir dokuyla boyanır. İfadeyi hissederseniz. Küçük bir mimiğin ardından figürün duygusuna yüzler aracılığı ile yakınlaşırsınız. Oysa bu yakınlığa ulaştığınızda

mekânsız olduğunuzu hemen sonra duyumsarsınız. Zira çoğu resminde mekânı ve arka planları soyutlama eğilimi ile boyamıştır sanatçı.

Viyana'da müzik söz konusu olunca üç isim hemen öne çıkıyor. Bach, Mozart ve Beethoven.

Bach dini motiflerden yola çıkarak eserler üretmiş, Mozart ise saray ve aristokrasi ile bağı var. Beethoven'ın odağında ise doğa ve insan var. Dönemsel açıdan toplumsal devinimlerde düşünüldüğünde Klimt'in ürettiği dönem sanayi toplumunun etkilerini gözlemeye başladığımız bir zaman dilimi. Bu sebeple doğaya ait göndermeler resimlerinde figürlerinde hissediliyor. Ya bir kumaş motifinde

ya kompozisyonun elemanı olarak görebiliyoruz. Yüzlerdeki ifadelerden ve beden biçimsel ele alınışından ise insanın doğasına dair vurgusunu algılayabiliyoruz.

1876-1882 yılları arasında Viyana Uygulamalı Sanat Okulu'nda eğitim gören kardeşi Ernst Klimt ve Franz Matsch ile birlikte duvar resimleri yapmaya başlar Klimt. Kısa sürede ünü duyulan sanatçı pek çok kilise, müze, tiyatro, ve devlet binasının iç süslemelerini yapar 1894'te Viyana Üniversitesi için görevlendirildiği tavan resimleri ise dönemin üniversite yetkililerince fazla radikal, karamsar ve pornografik bulunur ve asılmaz. Büyük hayal kırıklığı yaşayan Klimt 1897'de bir grup sanatçı ile birlikte dönemin akademik sanat anlayışına karşı çıkan "Secession" adlı bir grup kurar. Secession'cular kendi sergi sarayları ve "Ver Sacrum" (Kutsal Bahar) adlı dergileri ile Art Nouveau anlayışını Viyana'da yaymaya çalışırlar.

1905'e kadar Art Nouveau hareketi içinde yer alan Klimt daha sonra kimi sanatçılarla anlaşmazlığa düşerek gruptan çekilmiştir.

Eserlerine bakacak olursak, başyapıtı olarak nitelenen "Frieze" adlı çalışması 1902 yılında Secession binasında sergilenmek üzere odanın duvar boyutlarına göre tasarlanmıştır.

Beethoven, 9. Senfonisinin son bölümünü notalara dökerken Schiller'in Ode to Joy (Neşeye Övgü şiirinden) esinlenmişti. Klimt de, Secession'da yer alan "Frieze" adlı başyapıtında bu son bölümden esinlendi. Üç temadan

Frieze adlı yapıt

Beethoven, 9. Senfonisinin son bölümünü notalara dökerken Schiller'in Ode to Joy (Neşeye Övgü şiirinden) esinlenmişti. Klimt de, Secession'da yer alan "Frieze" adlı başyapıtında bu son bölümden esinlendi. Üç temadan oluşan bu çalışma, üç duvarın üst kısımlarında yer alan taşınabilir panellere yerleştirilmiştir.

oluşan bu çalışma, üç duvarın üst kısımlarında yer alan taşınabilir panellere yerleştirilmiştir.

Birinci duvarda boşluğun içinde uçan figürler vardır. Bu figürler gözleri kapalı ve uçarmışcasına tasvir edilerek bedenleri anatomik oranlarından daha uzun resmedilmişler. Resmin tam ortasında altın zırh giyinmiş bir şövalyeye yakaran figürler vardır. Resmin tamamında açık tonlar ve şövalyenin zırhındaki altın rengi belirgindir.

Daha kısa olan ikinci duvarda ise renkler daha koyu biçimler daha girifttir. Sanki şövalyenin savaşıcağı şeyler resmedilmiştir. Kötü güçler olarak adlandırılan bu kısımda insanlığın mücadele etmesi gereken şeyler sembolize edilmiştir. Hastalık, delilik, ölüm ilk üç figürün dile getirdiği kavramdır. Sağ tarafında biçimsel olarak diğerlerinden büyük resmedilmiş mitolojik hayvan Tifon'un yanın

da yine mitolojik Gorgonlar yer alır. Peşi sıra gelen şehvet, ölçsüzlük ve lakâyıtlık ise Tifon'un solunda yer alır. Dev kanatların altında yer alan bir başka figür ise saydam bir

bedenle durmaktadır. Sanki insan kötü güçlerden kurtarılmayı bekleyen bir varlık olarak oradadır.

Üçüncü duvarda ise tamamlanmışlık hissini yansıtan bir neşe hali mevcuttur. Peri görünümüne figürler artık uçuşlarını sona erdirmiş bir yere varmış gidirler. Ritmik bir biçimde yan yana gelmiş koro halinde gözleri kapalı durmaktadır. Koronun hemen yanında birbirine sarılmış iki figür görürüz. İki figürü çevreleyen haledde sembolik doğa elementleri resmedilmiştir. Tamamlanmışlık, neşe, uyum ve ritim hissedilir.

Müzik, mimari ve resim sanatını bir arada kullanarak sanatsal anlamda tamamlanmışlığı hedefleyen Klimt bu çalışmasında hem insani değerler açısından yüzyılını değerlendiren fikirlerini sembolik bir dille anlatmak istemiş hem de resimsel üslubunda geçmişten gelen geleneğe aykırı yöntemler izlemiştir.

Yaptığı resimlerde çoğunlukla kadın figürleri resmeden Klimt bedenlerde teni olabildiğince gerçekçi çalışmasına

Sanatçının en popüler resimlerinden birisidir “kiss” tablosu. Viyana’nın bir ikonu İmparatoriçe Sisi ise bir diğeri muhakkak ki “kiss” tablosudur diyebiliriz.

karşın mekân, diğeri nesnelere, perspektif gibi resimsel elemanları ancak konusu için bir önemi varsa vurgulamıştır. Figürleri çevreleyen kumaş, kumaş desenleri, saçlar, çevresel elemanlar hacimsel vurgudan çok biçimsel olarak kompozisyonlarına girmiştir. Altın renginin resimlerinde vurgulu bir biçimde çok kullanılması bize Bizans ikonalarındaki dokunulmaz etkiyi anımsatır. Dinsel resim geleneğinde altın, anlatılan şeye göksel bir değer katmak anlamında Bizans sanatında çok kullanıldı. Modern dönemde ise Klimt insanın doğasını anlatırken bunu yaptı.

1905 yılında yaptığı “Mother and Child” resminde anne ve çocuğun gözleri kapalı uyumakta iken resmedilmiş. İki figürün de ten dokusu gerçeğe yakındır. Anne figürünün boynu omuzunda uyuyan çocuğun başına doğru eğilirken boyun bölümünde biçimin deformasyonunu çok hissetmeyiz. Ancak boyun normalden daha fazla eğik çizilmiştir. Resimlerinde el, kol, boyun gibi bölümleri resmederken duruşun anlamını vurgulamak için bunu gerek gördükçe yapıyordu Klimt. Figürleri çevreleyen dokular ise (saç, kumaş, vs.) biçimsel olarak dekoratif şekilde ifade edilmiştir. Saçlarda yer alan çiçekler ve kumaş desenlerindeki geometrik biçimler bir anlamda soyut ile somut ifadenin bir arada kullanılması dolayısıyla geometrik soyutlamanın da yolunu açmıştır. Bir açıdan şöyle düşünebiliriz; klasik dönemde soyluların resimlerini betimleyen ressamın resmini yaptıkları kişilerin giydikleri giysileri çok detaylı bir biçimde resmediyorlardı. Kürkleri, mücevherler, saten kumaşlar, ışıltılı danteller, kadifeler... Tüm bu görünüm detaylarının iyi resmedilecek olması ihtişamın, gücün ve zenginliğin o denli gösterilecek olmasıydı bir anlamda. Klasik resim anlayışının bir üslubu da işte bu detayları dokusal anlamda gerçeğe yakın, ustalıklı boyamaktı. Klimt bu açıdan bakıldığında insan bedeni ve insan yüzlerini ustalıklı boyarken çevresel detaylarda soyutlamacı bir tavır içindedir. Bu belki de hayatın içinde vurgulanması gerekenin, insanın kendisi, duyguları, doğası olduğu gibi yaklaşımıyla izah edilebilir. Sanki tüm o kumaşların örttüğü ruhu göstermek istemek gibi ya da.

1905/ Kiss

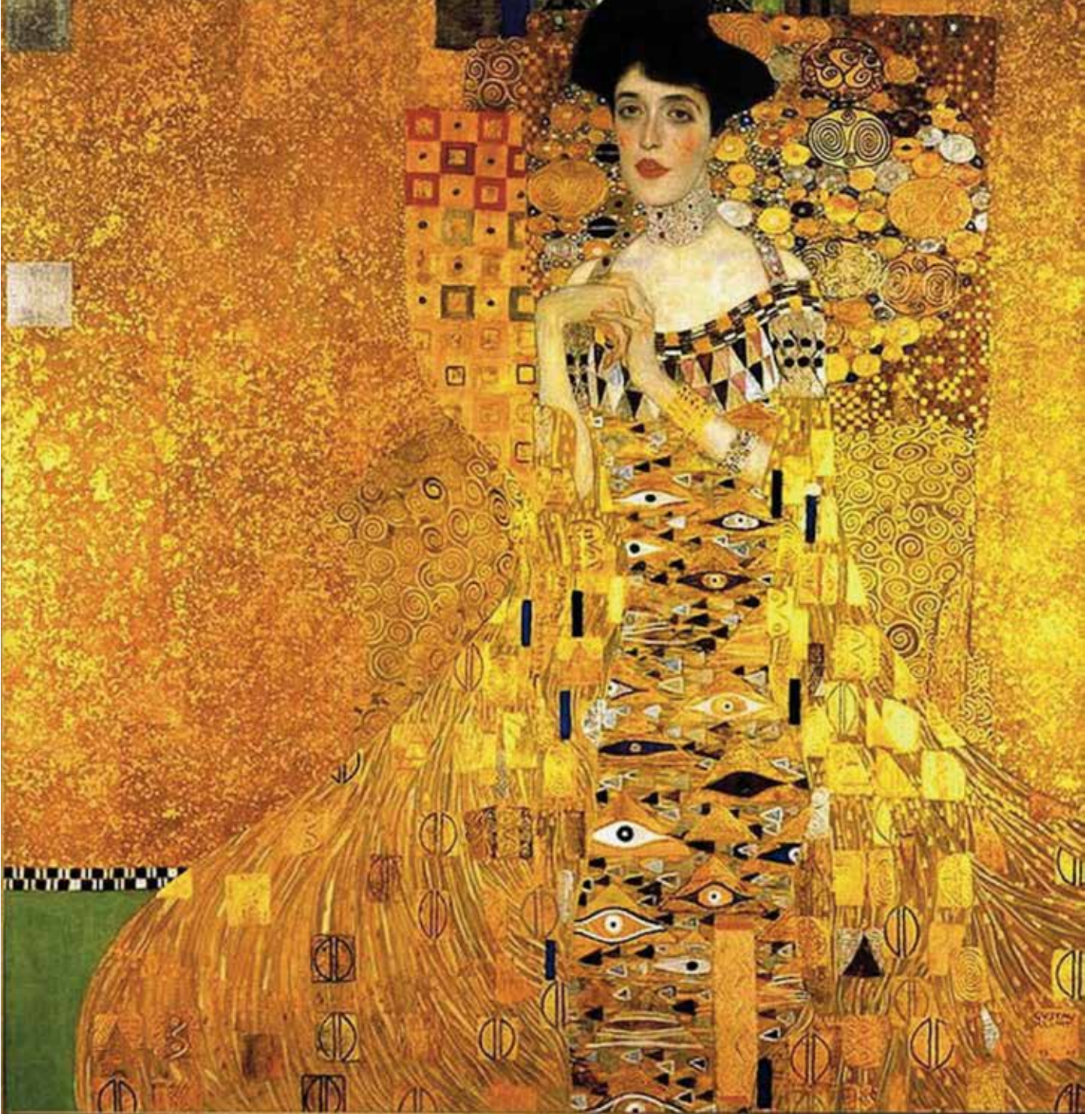
Sanatçının en popüler resimlerinden birisidir “kiss” tablosu. Viyana’nın bir ikonu İmparatoriçe Sisi ise bir diğeri muhakkak ki “kiss” tablosudur diyebiliriz.

Çoğu resimlerinde görmeye aşina olduğumuz saçlara ve bedene saçılmış uçsuz rengârenk çiçekleri bu resimde de figürlere eşlik ederken göreceğiz. İki figür dizlerinin üzerinde doğrulmuş ve birbirine sarılmıştır. Erkek bedenin kadın figürü öpmek üzere eğildiğini görürüz. Kadın figürün başı yana eğilmiş uyku ile uyanıklık arası bir anda sanki teslim olmuş halde gözleri kapalı erkek figürün eline dokunur. Resmin yüz ve elleri resimleyişi yine doku açısından gerçeğe yakındır. Ancak bedenleri sarmalayan kumaş, yer ve arka plan gibi mekânsal etki yaratacak tüm unsurlarda soyutlama hakimdir. Biçimsel bir kütle içinde eğer yüzleri seçemezsek anlamsal bir bağlantı neredeyse kuramayız. Buradaki kılavuzumuz yüzlerdeki anlamdır. Resmin bu denli popüler olması belki tüm insanların özlem duyacağı denli eşsiz bir bütünlümlü halini yansıtır olmasından ileri gelebilir. Hayat basit öpüşte gizli orada sizi bekler gibidir.

İki figür kolların birbirine sarılması, başların hareketi dolayısıyla aslında hareket halinde olsa da statik bir durumdur. Sanki bir süresizlik anını resmetmiştir sanatçı. Figürleri saran altın renk erkek bedeni örten kumaşta siyah, beyaz, kahverengi tonlarda geometrik köşeli çizgilerle kadın figürde ise daha çok dairesel geometrik şekillerin yanısıra küçük çiçek tasvirleri ile boyanmış. Arka planda ise kahverengi boyanmış zeminin içinden altın dokuyu bir çeşit yıldız yağmuru gibi duyumsarız.

Tarihsel süreçte Avusturya’da sanat üzerindeki hakimiyet önce kilise iken sonraları saray olmuş. Hanedanlık sanatı destekleyip himaye ederken haliyle resim sanatının konuları da güç dengeleri ile paralel konuları işlemiş. Ancak modernleşme ile beraber şehirde felsefe, psikoloji ve müzik alanında yükselen bireyin kendi dünyasının, iç aleminin önemi gibi konular resme de yansımış. Schiele, Kokoschka ve Klimt üçü de Avusturyalı sanatçılar olup kadın figürünü o zamana değin resmedilmemiş bir biçimde ele almışlardır. Klimt Schiele ve Kokoschka’yı da çok etkilemiş ve figüratif dışavurumculuğun da adımlarını atmıştır resimlerinde.

Klimt yaşadığı dönem içinde sanat çevrelerinde kadın figürlerini ele alışı çok fazla yergiye sebep olmuştur. Schiele ve Kokoschka’da insan bedenini resmedişleri daha bir örtüsüzdür. Bedenin cinselliğini tasvir edişi daha vurguludur. Oysa Klimt resimlerindeki kadın vurgusu her ne kadar pornografik bulunmuş olsa da içseldir. Ve bunu figürlerindeki yüzlere yüklediği anlam vurgusu ile yapar. Gözleri kapalı duran bir figürünü bize gösterdiğinde belki de “o insanın iç alemine bakın” der gibidir.

Altınlı Kadın Portrait of Adele Bloch-Bauer

Başrolünü Helen Mirren'in oynadığı, sinemalarımızda Altınlı Kadın adıyla gösterilen film, Gustave Klimt'in Nazi Almanya'sında kaybolan Portrait of Adele Bloch-Bauer tablosunu konu edinir.

Filmin kahramanı, savaştan yıllar sonra aile mirası, teyzesine ait olan portrenin peşine düşer.

PİRAMİTLERİ NİL'İ VE NOBEL ÖDÜLLÜ NECİP MAHFUZ'UYLA KISA BİR MISIR TURU

Yazı ve Fotoğraf: Ferhan Arpacık

Onlar MISR diyor, Mısır'a. Günümüzde Kuzey Afrika'da konumlanmış bir Arap Cumhuriyeti. Tek tük Hıristiyan kiliseleri göze çarpıyor Arap- Müslüman kültürünün hakim olduğu bu ülkede.

Necip Mahfuz'un evi bugün bir dükkan olarak varlığını sürdürüyor. Üstte.

Başka gezegenlere gidip gelen insanoğlunun, mimarisindeki gizemi çözemedikleri piramitleri bir yanda, çelişkiler kenti Kahire bir yanda, Mısır adeta sırlar ülkesi.

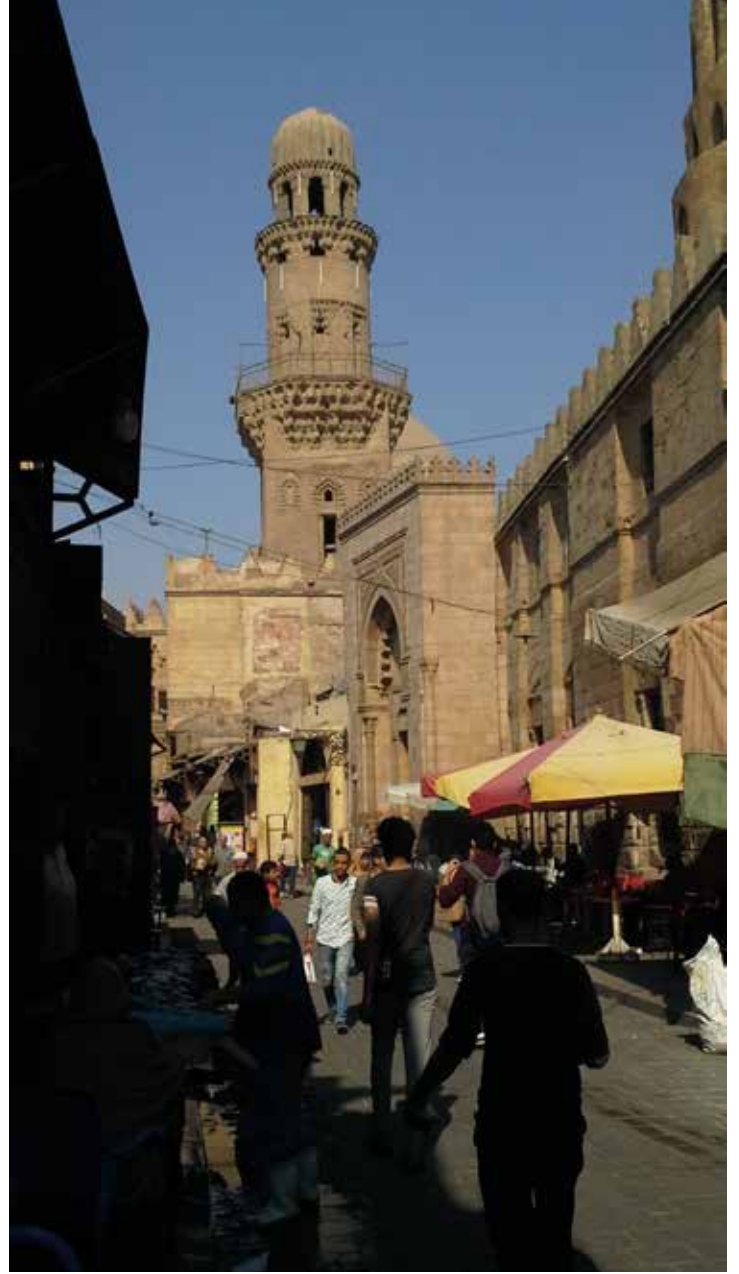
"Yazar ve edebiyatın bulunduğu bir arka bahçe vardır" sözü beni Kahire'de bir arka bahçe aramaya yöneltti; Nobel edebiyat ödüllü yazar Necip Mahfuz'un arka bahçesine. O bahçede yazarın soluduğu, yetiştiği havayı hissetmek istiyorum ve dalıyorum sokaklara.

Çölün rengini almış karmaşık mimarisiyle Kahire'nin arka sokaklarını arşınıyorum.

Karmaşık mimarinin özelliği, mezarların üzerinde yaşayanların oluşturduğu devasa nüfuslu mezar şehir, diğer yanda modern parlak ışıklarıyla Kahire. Mezarın üstünde yaşayan insanlarla Kahire'de yaşayanlar arasında camiler adeta bağlantı yolu oluşturmaktadır.

Han Halil Çarşısı'na yaklaştıkça her sokağın adı, Necip Mahfuz'un ünlü romanı Midak Sokağı'ndaki gibi Midak, her erkek, roman kahramanı Ahmet Cevat oluyor.

Tabii ki yazarın evini, varsa bahçesini bulamıyorum. Epeyce bir arandıktan sonra kepenkleri inik bir dükkanın önüne geldiğimde, burasının Mahfuz'un evi olduğunu öğreniyorum. Başka bir ülkede, ülkesine Nobel kazandırmış bir yazar olarak, evi, müze eve dönüştürülecekken, bu coğrafyada alışkın olduğumuz umursamazlığa terk edilmiş virane evin önünde dikeliyorum.

"Yazar ve edebiyatın bulunduğu bir arka bahçe vardır" sözü beni Kahire'de bir arka bahçe aramaya yöneltti. Nobel edebiyat ödüllü yazar Necip Mahfuz'un arka bahçesine. O bahçede yazarın soluduğu, yetiştiği havayı hissetmek istiyorum ve dalıyorum sokaklara.

Nil'in iki kıyısındaki çelişkiden söz edilir. Bu fakirlik zenginlik çelişkisini ben piramitlerle Kahire arasında gözlemledim. Bir yandan turistleri eğlendiren, Mısırlıları bezdiren trafik karmaşası, bir yanda beş bin yıllık piramitlerin dinginliği.

Muhtemelen kitaplarını hiç okumamış olan komşusuyla küçük bir sohbet geçiyor aramızda. Şaşkın bakışlar arasında virane dükkanı fotoğraflıyorum.

Hemen arka sokakta, yazarı tanıyan batılı turistlerin ziyaret ettiği yazarın müdavimi Fishawi Kahvesine gidip geleneksel taze naneli çayımı yudumluyorum.

Antik Mısır dönemindeki ilgiyi görmedikleri her hallerinden belli sokak kedileri, Mahfuz'un hüznü romanlarındaki dekorları gibi Celalabi Sokağında yerlerini almışlar.

Elbette antik dönemin kutsalı kedi heykelcikleri turistik obje olarak satılmakta.

Palmiyeler arasında hafif rüzgarda salınarak gezeceğimi düşlediğim tekne turunda, Nil'in iki yakasındaki oteller ve plazalar selamlıyor beni, arada birkaç da palmiye.

Nil'in iki kıyısındaki çelişkiden söz edilir. Bu fakirlik zenginlik çelişkisini ben piramitlerle Kahire arasında gözlemledim. Bir yandan turistleri eğlendiren, Mısırlıları bezdiren trafik karmaşası, bir yanda beş bin yıllık piramitlerin dinginliği.

Kral mezarları olarak inşa edilen piramitler ziyaretçileri şaşırtıyor. Vadi, turistleri taşıyan atlar ve develerle dolu.

Kral mezarları olarak inşa edilen piramitler ziyaretçileri şaşırtıyor. Vadi, turistleri taşıyan atlar ve develerle dolu. Şehrin hızla büyümesi sonucu piramitler neredeyse şehrin bütün noktalarından görülüyor.

Sadece profilden kabartmalarıyla değil, piramitlerin genel mimarisinin Hattuşa'daki (Çorum) - Yazılıkaya mimarisiyle olan benzerliğini de göz önüne alınca, dünyanın ilk yazılı anlaşması olan Kadeş Anlaşmasının MÖ. 1296 Anadolu'da yapılmış olması hiç şaşırtıcı gelmiyor insana.

Kendilerini Tanrının oğlu olarak gören firavunların yönetimindeki antik Mısır'ın matematikte ondalık sayı sistemini bulduğunu, pi sayısını bugünkü değerine yakın hesapladığını, mumyalama tekniklerini geliştirdiği, bu tekniği geliştirirken tıp ve eczacılıkta da ilerlemiş olduğunu, Güneş takvimini icat ettiğini yazımıza ekledikten sonra bir tür resim yazısı olan hiyeroglif yazısı kullanmış olduklarını da belirtelim.

Sultanahmet meydanında bulunan antik Mısır eseri, Obelisk, halk arasındaki adıyla Dikilitaş üzerinde hiyeroglif yazısı bulunmaktadır. Dikilitaş'ın buraya nasıl geldiği ve kim tarafından dikildiği yönünde rivayetler muhtelif, kesin bilgi yok ancak fikir yürütmelere göre önce Firavun 3.Thutmosis tarafından Asya'da kazandığı zaferlerin anısına kimilerine göre de iktidarının 30.yılı anısına, Karnak Tapınağına diktirilmiştir. Aşağı yukarı 30 metre yüksekliğindeki bu kırmızı granit taş, Konstantinopolis'i başkent yapan İmparator Konstantin'in oğlu 2. Constantinius tarafından İskenderiye kentine getirtilmiş. Ama bu bilgilerin hiçbiri kesinleştirilememiştir. İstanbul'a olan yolcuğu sırasında o zamanki taşıma olanakları neticesinde parçalanmış ve aşağı yukarı 10 metrelik kısmı kaybolmuştur.

Tarihten günümüze dönersek, Mısır, özellikle batlı turistlere Keops Kefren Mikerinos piramitlerinin gizemini, sfenkslerin ihtişamını, çölün hayranlık uyandıran atmosferini vaat ediyor. Gezinler bu vaadin yerine getirildiğini söylüyorlar ama keşke Nil'de o kadar çok bina yerine palmye olsaydı diyerek.

Laurel Hardy

YILLAR BOYUNCA İNSANLARA
GÜLMİYİ ÖĞRETEN İKİLİ...

Yazı: Sevda Kaynar

Bin dokuz yüz ellili ve altmışlı yıllarda çocukluğunu yaşamış olanlara sorun onları. Dudaklarında özlem dolu bir gülümsemeye yanıtlayacaklardır sizi; ve tahminen şöyle diyeceklerdir:

“Çocukluğumun hiç unutmadığım komik kahramanları... Ne zaman görseydik gülmeye başladık.”

Bir nesli güldüren, dünyanın en karanlık günlerinde bile insanların dudaklarına mizahın teselli edici kahkahalarını konduran bu iki ismi belki bugün pek çok kişi bilmez bile. Oysa sinemada mizah onlarla başlamıştı, onlar milyonların hafızasında yer eden en ünlü şişman ile sıska ikilisiydi.

Gelin o kahramanları bir kere daha hatırlayalım ve yüzümüze mizahın aydınlığını yayan bu insanların anılarına bir selam yollayalım.

Oliver Hardy: İkilinın şişman olanı. Badem bıyıklı, tombul suratlı ve çok sevimli. Hem zeki hem uyanık. Sadece görünüşte. Perdede belirmediği anda seyirci onların başına neler geleceğini, kıt anlayışlı Laurel ile kibirli ama beceriksiz Hardy'nin nasıl maceralar yaşayacaklarını tahmin eder ve gülmeye başladı.

Oliver Hardy 18 Ocak 1892' de Amerika'da Harlem Georgia'da dünyaya geldi. Daha küçük yaşlarda tiyatroya merak salmıştı. Evden kaçarak bir tiyatro grubuna katıldı. Vodvillerde oynadı. Ama hemen ünlü olmadı Genç Oliver. 1910 Yılında Milledvegil'de açılan bir tiyatrodaki görevi ışıkçılık, yer göstericiliği, kapıcılık ve yöneticilikti. Tiyatroya gelenler kendilerine yer gösteren bu şişman sevimli gencin yıllar sonra onları kahkahalara boğacak kişi olduğunu bilmiyorlardı henüz. Oliver Hardy şöhrete giden basamakların ilkine bile adım atmadan kendisine verilen işleri yapıyor, sahneye çıkacağı zamanı bekliyordu. Daha sonra kabare ve vodvillerde roller almaya başladı. Gündüzleri de Lubin stüdyolarında çalışıyordu.

1915'te ilk filmi Outvitting Dad'i çevirdi. Daha sonra ise 50'ye yakın kısa filmde rol alacaktı. Sinemanın kalabalıkları büyülemeye başladığı, beyaz perdenin halka hemen her gün yeni yeni şöhretler kazandırdığı yıllardan söz ediyoruz. O günleri bir düşünün: Arabayla yeni tanışan bir toplum, cazın altın devri, kadınların daha özgür olabildiği yıllar... İnsanlar sinemaların önünde kuyruk oluşturuyorlar; sinema öyle büyülü bir âlem ki o dünyanın tüm şöhretleri de sihirli bir ışık yayıyor çevresine.

Oliver Hardy yakışıklı değildi. Şişmandı. Böyle bir insanın ünlü olması, onun kendi alanında gerçekten çok yetenekli olmasını gerektiriyordu. Oliver hem yetenekli hem de şanslıydı. Kendisini sinemada tamamlayacak olan, görüntü itibarıyla onun tam tersi, sıska olanı, onun uyanıklığına

Bir nesli güldüren, dünyanın en karanlık günlerinde bile insanların

dudaklarına mizahın teselli edici

kahkahalarını konduran bu iki ismi belki

bugün pek çok kişi bilmez bile. Oysa

sinemada mizah onlarla

başlamıştı, onlar milyonların

hafızasında yer eden en ünlü

şişman ile sıska ikilisiydi.

karşın hep de geç anlayanı, çok saf tipiyle Stanley Laurel çıkmıştı karşısına.

Gelin bir de şöhreti sınırları aşan bu “sıska’ Stan Laurel’den söz edelim:

Arthur Stanley Jefferson İngiliz'di. 16 Haziran 1890'da Lancashire'de dünyaya geldi. Sanatçı bir aileye sahipti. İlk kez İskoçya'nın Glaskow şehrinde sahneye çıktı. Dört yıl süreyle neler yapmadı ki? Dansörlük, şarkıcılık, palyaçoluk... 1910 yılında Fred Karno'nun tiyatro topluluğuna girdi. O yılların usta komedyeni, efsane Charlie Chaplin'in (Şarlo) dublörü olarak... Kaderin ne tuhaf rastlantısı. Onunla katıldığı bir ABD turnesinde hayatının kararını verdi Laurel. Artık İngiltere'ye dönmeyecekti ve şansını sinemanın

slapstick türünün en başarılı örnekleriydi. Onları bazen bir trende koşuşurken, bazen çok ağır bir yükü kaldırırken düştükleri komik durumlarda, bazen yedikleri tokatlarla ağlaşıırken, bazen de en beklenmedik rastlantıları yaşarken bulurdu seyirci. Tempo her zaman çok hareketliydi ve bu hareketlilik içinde debelenen şişman ve sıska iki insan seyirciyi kahkahaya boğuyordu.

merkezi olan bu kitada deneyecekti. Adını Stan Laurel olarak değiştirdi. Sıska, sürekli ağlayan ama saf karakteri ile seyircinin kalbinde taht kurmaya hazırlandığı yıllardı bunlar. İlk filmini çevirdiği 1917'den 1927' ye kadar 80 filmde rol aldı. 1927'de ise sinema tarihinin en komik, en sevimli en saf ikilisi olarak sahnelere çıkacakları Oliver Hardy ile tanıştı. Hem sinema tarihinin hem de bu muhteşem ikilinin hayatındaki dönüm noktasıydı bu.

İkili ilk kez Vives ve Duck Stop filmlerinde bir araya geldi. Seyircinin o kadar çok ilgisini çekmişlerdi ki Roach stüdyoları yönetmeni Leo Mccarey onları Laurel Hardy ikilisi olarak lanse etmeye karar verdi.

Muhteşem bir karardı bu. Birlikte 200'den fazla film çevi-receklerdi. Büyük küçük herkesin sevgilisi olacaklardı. 40 kısa sessiz filmde başrol, 23 filmde ise yine başrol oyna-yacaklardı. 1932 yılında Hollywood bu şahane ikiliye The Music Box adlı filmlerinden dolayı Oscar ödülünü verdi. Son filmlerini ise 1950 ve 51 yıllarında yaptılar.

Bu muhteşem ikilinin en dikkat çekici yanı, sessiz sinema yerini sesli filmlere bıraktığında şöhretlerinin aynen devam etmesidir. Pek çok yıldızın sonu olan sesli film onların şöhretlerini pekiştirmiş, perdeden gelen o komik seslere seyircinin kahkahaları da karşılık vermiştir.

Onları bu denli komik yapan şey nedir dense en başta zıtlıkları gelir. Sıska olan Laurel sakar, şaşkın, her durumda gözyaşı dökmeye hazır, sürekli gözlerini kırıştıran bir tipti. Şişman olan Oliver ise hem uyanık hem de daha zeki-ydi. Bu onun aynı zamanda otoriter ve kibirli olmasına da neden oluyor ama sonunda gülünç durumlara düşmekten kendini kurtaramıyordu.

Hepimizin başına, bazen kendimizi komik hissettiğimiz olaylar gelir. Bu ikili bu olayların ortasında yaşıyor, komik durumları tipleriyle daha da komik hale getiriyor, biri saf diğeri sözde uyanık olan Laurel, Hardy bir devrin mizahını oluşturuyordu. Charlie Chaplin ile doruğa çıkan mizah bu ikiliyle hızından bir şey kaybetmiyordu.

Onların filmleri en çok kaçıp kovalamacalar, tekmeleme-ler, kötü rastlantılar içeriyordu ve bunlar da sinemada slapstick türünün en başarılı örnekleriydi. Onları bazen bir trende koşuşurken, bazen çok ağır bir yükü kaldırıırken düştükleri komik durumlarda, bazen yedikleri tokatlarla ağlaşırken, bazen de en beklenmedik rastlantıları yaşarken bulurdu seyirci. Tempo her zaman çok hareketliydi ve bu hareketlilik içinde debelenen şişman ve sıska iki insan seyirciyi kahkahaya boğuyordu.

Amerika'nın en zor günleri olan 1930'larda bile Laurel, Hardy ikilisi insanları sinemalara çekiyor, bu anlamda da kötü günlerin tesellisi oluyorlardı. 1932'de aldıkları Oscar sadece yetenekleri yüzünden değil, biraz da insanların yüzünde yarattıkları tebessümlerin bir armağanı sayılabilir belki de.

1957 yılında Oliver Hardy bir beyin kanaması sonucu hayata veda etti. Sadece sinemada değil özel hayatlarında da çok yakın dost olan ikilinin Laurel'i Hardy'nin ölümünden sonra hiç film çevirmedi. Belki o da, seyircinin, onu yanında Hardy olmadan görmesiyle yaşayacağı üzüntüyü tahmin ettiği için perdelerden uzak kaldı.

**Amerika'nın en zor günleri olan
1930'larda bile Laurel, Hardy ikilisi
insanları sinemalara çekiyor, bu anlamda
da kötü günlerin tesellisi
oluyorlardı. 1932'de aldıkları Oscar
sadece
yetenekleri yüzünden değil, biraz da
insanların yüzünde yarattıkları
tebessümlerin bir armağanı sayılabilir
belki de.**

1965 yılında ise Laurel de bir kalp krizi sonucunda neşe kattığı dünyadan ayrıldı. Onlardan geriye dünya televizyonlarında hâlâ oynayan o eşsiz filmleri kaldı. Onlar geçmiş yılların savaşlarla, krizlerle, bunalımlarla boğuşan dünyasında birer mizah molası, birer güldürü durağı idiler. Bu kadar komik olmalarının yanı sıra bir centilmenlik örneği sergileyerek melon şapkalar giymeleri ise onların dikkate değer yanındır. Gag denen türün yaratıcısı olan Laurel Hardy filmlerinin pek çoğunu Stanley Laurel yönetmiştir.

İkilinin hayatlarındaki en şaşırtıcı olay ise birlikte çalışmaya başladıkları 1927 yılından önce 1916'da tesadüfen Lucky Dog isimli filmde bir araya gelmiş olmalarıdır.

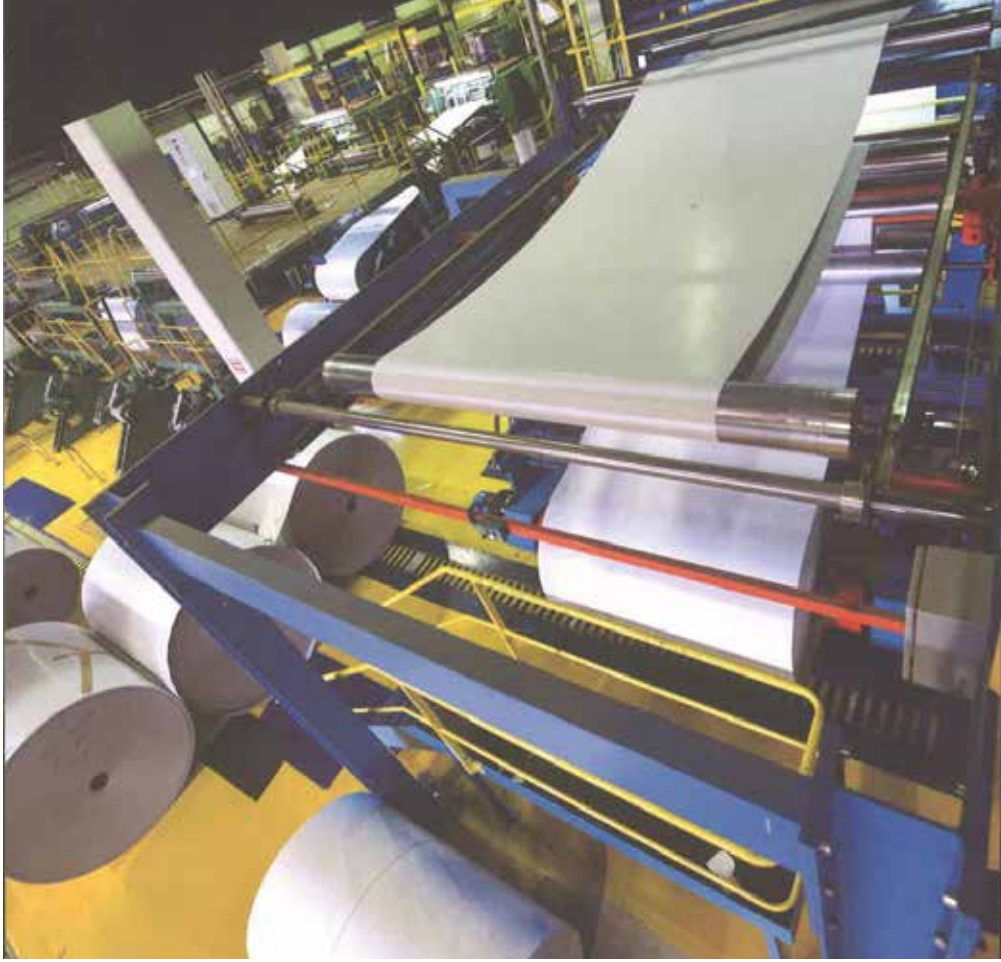

Onları bu denli komik yapan şey nedir dense en başta zıtlıkları gelir. Sıksa olan Laurel sakar, şaşkın, her durumda gözyaşı dökmeye hazır, sürekli gözlerini kırıştıran bir tipti. Şişman olan Oliver ise hem uyanık hem de daha zeki. Bu onun aynı zamanda otoriter ve kibirli olmasına da neden oluyor ama sonunda gülünç durumlara düşmekten kendini kurtaramıyordu.

Laurel Hardy'den söz ederken onları Türkiye'de seslendiren Ferdi Tayfur'u da anmadan geçemeyiz. İşin en ilginç yanı Ferdi Tayfur'un bu iki sanatçıya aynı anda ses vermesidir. Laurel'in o çok değişik ince sesini, Hardy'nin olaylara tepki verirken binbir şekle giren konuşmasını yaratan Ferdi Tayfur, ikilinin Türkiye'de de çok sevilmesini sağlayan bir sanatçı olmuştur.

Sözlerimizi unutulmaz ikilinin pek çok ünlü filmini internette bulabileceğinizi belirterek noktalıyoruz.

Başlıca filmleri: Yüzyılın savaşı, Uçan Filler, Karılarımız, Müzik Kutusu, Çölün Oğulları, Periler Diyarında, İskoçyalı, Kaçırılan Kız, İsviçre'de, Taş kafalılar Mektepte, Denizde, Hokkabaz, Dans Öğretmeni, Baş Belası, Vergi Düşmanı...

Türkiye'nin lider Avrupa'nın dördüncü büyük kuşeli karton üreticisi

Kartonsan 1967 yılında kurulmuş ve 1970 yılında üretime başlamıştır. Kartonsan, üretim kapasitesi açısından Türkiye'nin lider Avrupa'nın ise dördüncü büyük kuşeli karton üreticisidir.

Ürünleriyle, on milyonlarca tüketicinin günlük yaşamında yer alan Kartonsan; rakipsiz kalite standartları, yüksek müşteri memnuniyeti ve üretim-ticaret lojistik gücüyle ulusal ve uluslararası rekabette farklılaşmış; paydaşları için kalıcı değer üretmektedir.

Girişimci ve cesur bir yaklaşımla kurulan Kartonsan, Türkiye'de faaliyete geçen "ilk" özel kuşeli karton üreticisidir. "2017'de 50. Yılı kutlayan Kartonsan", üstlendiği sektörel liderlikle hareket etmekte, paydaşlarının ekonomik menfaatlerini sosyal sorumluluklarıyla dengelemekte; öncü ve örnek kimliğini geleceğe taşımaktadır.

Kartonsan ve ürünleri hakkında detaylı bilgi için www.kartonsan.com.tr

 Kartonsan
50. yıl

Sürdürülebilir bir büyüme hikayesi

Kartonsan 50 yaşında

1967 yılından bu yana, yükselen kalite standartları ve artan üretim kapasitesiyle Türkiye'ye hizmet sunmakta olan Kartonsan, günümüzde ülkemizin en büyük, Avrupa'nın ise dördüncü büyük kuşeli karton üreticisidir. 50. yılına ulaşmanın gururunu yaşayan Kartonsan, sürdürülebilir bir dünya ve gelecek için, paydaşlarıyla işbirliği içinde ve çevre odaklı bir yaklaşımla yeni atılımlarını gerçekleştirme kararıyla sürdürecektir.

